VAHDETUL VUCUD

ALİYYU´L KARİ

Görüldüğü gibi iki sözü arasında gayet açık ve seçik bir çelişki bulunmaktadır. Belki de büyük alimlerin ihtilaf sebebi, bunun hakkında farklı görüşler sergilemelerinin nedeni, kimisi zındık derlerken, kimisinin de sıddîk (dürüst, doğru ve samimi) demeleri, onun bu çelişkili ifadeleri nedeniyledir. Onun asıl meramının ne olduğunu ise en iyi olarak ancak yüce Allah bilir. Biz onun küfrünü söylemek istemiyoruz. Çünkü onun konusunda kesin bir karara varmış değiliz. Ancak, şeriat ve ilahî hükme aykırı olarak söz söyleyenler hakkında küfrüne hükmedilir. Böyle biri ancak hakikat yolundan çıkmış olabilir. Hatta onun kesin anlamda küfre girmiş olması gerçekleşmiş olsa da, bu takdirde bile, onun son anlarında hakka dönmüş olabilmiştir, ecelinin sonunda hakka yönelmiştir.

Herhangi bir kimsenin küfrüne hükmetmek doğru ve caiz değildir. Ancak kesin bir delile ya da nassa dayalı olarak küfür üzere öldüğü sabit olan dışında kimseye kafir denemez. Ancak meramı noktasında onu izleyenler, ona tabi olanlar, onun sözlerini mütalaa edenler ise, bunlar eğer bozuk inanç ve düşünceden kurtulmuşlarsa, hatalı vehimden uzaklaşmışlarsa, işte bu, Allah'ın fazlı ve keremidir. Fakat sapıklık yolunda, cehaleti noktasında hala ona tabi olanlar ve izleyenler varsa, bu da Allah'ın takdiri ve kazası kabilindendir. Güç ve kuvvet yalnızca Allah'ındır.

Böylece anlaşılmış bulunmaktadır ki, genel manada halkın onun kitaplarını alıp okumaları yasaktır, haramdır. Çünkü desiseleri, içinde var olan tuzakları halkın geneli tarafından pek kolay anlaşılamaz. Nitekim hocalarımızın hocası Celal Suyutî'nin de tercihi budur. (206) Fakat bizzat şeyhin (İbn Arabî'nin) kendisi hakkında duruma vâkıf oldum. Onun işini ve durumunu da Allah'a bırakıyorum. Hakkında, birçoklarının söyledikleri gibi, kendisi hakkında zındıktır demiyorum. Onun çelişkili sözleri, daha önceki sayfalarda görüldüğü gibi, böyle bir durumu gösterse de, kendisi için zındık demediğimiz gibi, hakkında o sıddîktır, doğrudur da demiyorum. Bazıları hakkında sıddıktır deseler de, ona hüsnü zan besleyerek böyle bir şeyi ileri sürseler de, ben bunu da demiyorum. Sözlerinde meramının tahkiki gerçekleşmediğinden, kimi kerametlere benzer vakıaların işitilmesiyle, büyük bir ilim sahibi olduğu söylense de, makamların gerçekleşmesi noktasında anlayışlarının içiçe girmesi yaygınlık kazansa da pek bir şeyler söylemek istemiyoruz. Niyetlerin iyi olup olmadığının, amaçların neye hizmet ettiğinin en iyi bileni Allah'tır. (207)

Daha sonra tevilcinin sözü, şu itirafı dile getiriyor. Diyor ki, şeyhi yani İbn Arabî, "Eşyanın vücudu (varlığı), hakkın zatıdır." Böylece bunu mutlak anlamda söylemektedir ki, burada kendisi zuhur menzilesinde ya da hakikat mertebesinde olmayı murad ettiği ihtimalini uyandırmaktadır. Bunu da, söz olarak Eşarîlere nisbet etmek temeline dayandırıyor. Çünkü her şeyin vücudu yani varlığı, o şeyin aynıdır. Bir de bu ifade, aynen şeyhinin sözüdür, iddiası vardır. Dolayısıyla kimin gözü kör olur, bu kimse artık noktasız ayın ile noktalı ğayn arasındaki farkı anlayamaz. Yani hadise delalet eden noktanın varlığıyla ağyara (başkalarına) delalet ederken, noktadan soyutlanmakla da, ebrara (iyilere) delalet eder. Yani evde, ondan başka bir kimse yoktur, temeline dayandırıyor. Şuhud ehlince ortaya çıkan mana, onların "Allah'tan başkası" sözleri, "Allah, varlıkta olandır." Bestamî'nin sözünde işaret olunan ise, şuhud denizine dalan, varlık nehrinde kendisinden geçen anlamınadır. Bu, "Cübbem'de Allah'tan başkası yoktur" demektir. Bu ise ancak bu kimselerin fena makamına vasıl olmaları, ulaşmalarıyladır. (208) Onların Beka meramında ortaya çıkması ve sekr (sarhoşluk) ve mahv (yok oluş) durumuna düşmeleriyledir. Bir de bizzat içme olayında kaybolmaları, ayıklık halinden habersiz bulunmalarındandır. Ancak bu gibi hallet ya da durum, an be andır, zaman zamandır. Tıpkı çakan şimşek gibi, tıpkı göz açıp kapamak gibi. Kimi zamanda cezbe gücüyle bu makamda kalır. Eğer bu durumunu fiili olarak veya söz olarak masiyetten korursa, o kimse sevilen meczuplardan sayılır. (209) Aksi takdirde o kimse ebter, bereketsiz, sonu kesik meczup adını alır. Bu ise eksik bir makamdır ve geçersiz yani batıl bir haldir. Tıpkı deliliğin

akıllı bir alime nisbeti gibi. Peygamberlerden ve velilerden kemal derecesine gelince, bu, Cemul Cem' makamıdır. (210) Dolayısıyla varlıkların çokluğunun vücudu onları hicab olmaz, mümkün olanların hakikatlarını mütalaa ederlerken, bizzat zatın kendisini müşahededen bir şey onları engellemez. Onları eşyayı olduğu gibi görürler. Böylece yasaklarla emirler arasını ayırdedebilir. Her hak sahibinin hakkını da yerine getirirler, onları hakkı mülahaza etmeyip, halkına riayet ederler. Evet hakkın şuhudu, mutlak istiğrak (içine almasıyla) nedeniyle halkın vücuduna (varlığına) galebe çalarsa böyle olur. İşte ismet şartından murad budur. Allah hakkında ve kullar hakkında ismet şartından maksat bu olmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şu hadislerinde işaret buyurulan ve: "Benim Allah ile öyle bir (sözleşme) vaktim (anım) var ki, o vakitte ne mukarreb bir melek, ne de gönderilmiş bir peygamber beni ihata edemez." (211) Burada mukarreb melekle Cebrail'i, mürsel peygamberle de kendi ekmel (en mükemmel) nefsini demek istiyor, buna dikkat et.

Hakkı müşahedesine halkın mutalaasının galebe çalması nedeniyle eğer kaziyye (hüküm-mesele) aksi olursa, bu, mutlak kemale nisbetle izafî bir noksandır, eksikliktir. İşte burada deniyor ki: "İyilerin haseneleri (iyilikleri), hürlerin (ahrarın) kötülükleridir. İşte bu bakımdan tüm hayırlıların efendisi ve alimlerin de senedi olan Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kalbimi gaflet basar da, Allah'tan mağfiret dilerim." (212)

İşte bu makamda kimi meşayihi kiram şöyle demişlerdir: "Allah'dan başkasından geleceklerden Allah'dan mağfiret dilerim."

Arif İbn Farid de demiştir ki; Şiir:

"Eğer senden başka bir irade hatırlayacak olursam

Bu seven (yanılarak) da olsa, mürtedliğime hükmederim." (213)

Bu mananın şerhi uzadıkça uzar. Biz yine kendi konumuza dönelim. Biz bu konuda deriz ki, hak ehlinin itikadı ya da inancı, yüce Allah, kainat varlığının gayridir. Çünkü Allah, tüm yaratılanların yaratanıdır, varlıklar bakımından hadis olan vücudların da yaratıcısıdır. Allah'dan başkası asla mûcidden müstağni olamaz, bir mûcide ihtiyaç göstermemezlik edemez. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Allah zengindir, sizler ise fakirlersiniz (Allah'a muhtaçsınız)." (214)

Yani öncelikle Allah'ın yaratması, ikinci olarak da en be an onun imdadına muhtaçsınız. O'nun yaratması olmaksızın bir şey olamaz, öncelikle bu bilinmelidir. Onun yardımı olmaksızın da bir meşhud (görülen şey). Aksine, O'ndan başka mevcud olarak hak bir yaratıcı olamaz. Mutlak manada Allah'tan başka bir mevcud da yoktur. İşte vücud makamında bu şuhudu düşün. Aynı zamanda vücudiyenin sözleri arasındaki durumu da düşün, "Göklerde ve yerde mevcudâtın ayanı (aynları), gök ile yer arasında kainatta var olan ulvi ve süfli şeyler ve redi (aşağılık) olan şeyler, mutlak vücud sözüne göre hakkın aynıdır, kendisidir. Evet, yüce Allah'ın ilminde mevcud ve madum eşyanın varlığı ayani sabit edendir. Bunların hariçte bir varlıkları vardır ki, bizzat bağımsız yani müstakil değildirler. Bunlar tıpkı havadaki toz kabilindedir. Ya da çöldeki serap gibidir. Susamış olan biri, serabi görünce su sanır da, yanına koşup gider, oraya vardığında ise, onu, suyu bulamaz. Orada Allah'ı bulur. Nitekim O şöyle buyurur: "Nerede olursanız, O sizinledir." (215) Bir başka ayette de şöyle buyurmaktadır: "O, her şeyi kuşatmıştır (her şey Allah'ın bilgisi içindedir)." (216)

Bir diğer ayette de şöyle buyurmaktadır: “Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.” (217).

İşte makamda ilerleme konusunda bu, müridin yaklaşma amacıdır. Burada taayyünleri, şeklî anlamda bilimsel taayyünlerdir. Yoksa hakikat anlamında taayyünatı ayniyye değildir.

Bir de şurası da bilinmelidir ki, sofilerden marifet erbabı olanlar, zati vahdeti, sıfat ve esmai hüsnanın kesretini (çokluğunu) açıklamak noktasında örnekler sunarlar. En yüce sıfat Allah’ındır.

Tüm eşya, kainatlarında ve renklerinde, hak nura ve mutlak zatın zuhuruna nisbetle muhteliftirler, ihtilafları buna göredir. Tıpkı sırçalar ve aynaların varlık (vücud) güneşi mukabelesinde olmaları gibi. Ortada bunun mukabilinde şuhud aleminde duvarlar vardır ki, kuşkusuz, güneşin nuru ya da aydınlığı bunlar üzere düşer, böylece duvarlardan farklı ve muhtelif renkler belirir. Karşı ki aynadan bunlar ortaya çıkar. Böylece gayet açık olarak, bu nurun aksinden ya da yansımasından elde olunan şey görülür. Aslında güneşin nuru, zatın vahdeti, birliği yönünden, aynada yansıyarak gözüken ve ortaya çıkan muhtelif renklerden tamamen beridir, uzaktır. Ancak onun zatının vücudu (varlığı) olmamış olsaydı, bu takdirde O’nun tecellilerinin şuhudu da tasavvur olunamazdı, onun aynalarında görülemezdi. Arif kimsenin nazarı, bakışı mutlak hakka karşıdır. Oysa gafil kimsenin nazarı, bakışı ise halka karşıdır, haktan ise gafildir. Bu bakımdan Şeyh Ahmedî. Taze genç delikanlıların aşkıyla kendisinden geçmişken, denilmiştir ki: (218) “Sen hangi makamdasın?” şöyle demiştir:

“Su kabında bulunan gökteki güneşe bak.” Yine kendisine denilir ki:

“Senin kafanda (arkanda) bir yaran olmasaydı, sen güneşi asıl olması gereken yücelikte görür, onun aydınlatıcı ışığından da aydınlanırdın.”

Ayrıca işte buna göre, vahidi hakiki olan “gerçekte bir tek olan)’dan bu muhtelif eserler ortaya çıkar, zuhur eder. Bu da farklı farklı kabiliyetler nedeniyledir, ahlakî istidatlar açısından böyledir. Nitekim yüce Rabbimizin şu ayeti bunu göstermektedir:

“De ki: Hepsi de kendi yoluna göre amel eder.” (219) Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)’in: “Kim ne için yaratılmış ise, o şey kendisine kolaylaştırılır” buyurmuşlardır. (220)

İşte bu örnekle görmektesin ki, hakkın tüm halkla (yaratıklarla) birlikte olması muhal olan bir şey değildir. (221) Bu gerçeği çok iyi anla ve sakın bir vehme kapılma, ortada sir problem veya farklı şeyler var sanma. Halleri gerçek ve hakikat açısından en iyi bilen yüce Allah’tır.

Ayrıca bu örneğin sonuçları olarak, vuku kesin tahakkuk edecek olan şey, zuhur perdesindeki ya duvarındaki nurdur (aydınlıktır), farklı renklerdir ve birbiriyle ülfet oluşturmuş oluşumlar, kainatlardır. Fakat bunlar mevcudat suretinde madum yani yokturlar, aynı zamanda mefhum şeyler olup, fanilikleri kesindir, muhakkaktır. Bu ise zatın içinde ve nur cihetiyle vardır. Cihet-i nuriye cem’dir, cihet-i levniye ise farktır. Vücudu harici ise iki ciheti de toplamaktadır. Aynı zamanda vacibul vücud’un şuhudu ile, mümkinuşşuhudun zuhuru arasındaki berzahtır (ölümdür). Bu, herkes tarafından muteber olan Cemul Cem’ makamıdır. (222)

İşte bu konu üzerinde düşün, taşın. Nitekim yüce Allah şu ayeti de buna işaret buyurmaktadır:

“İki deniz bir değildir.” (223) Başka bir ayette ise: “(Birinin suyu tuzlu, diğerininki tatlı olan) iki denizi birbirine kavuşmaları için salıvermiştir. Fakat aralarında bir engel vardır ki, birbirine karışıp suların özellikleri bozulmaz.” (224)

Bunlar da göstermektedir ki, vacib olanın mümkün olması düşünülemez. Nitekim mümkün olan bir şeyin de vacib olması mümkün değildir. Fakat aklı kıt olan kimseye gelince, bu kimse nur ile renk yani aydınlıkla rengi ayırdetmez. Nitekim şu ayet bu gerçeğe işaret eder:

“Hakka batılla karıştırmayın.” (225)

Fakat Hakkın şuhudu kendisinde galebe çalmış, ya da hak kendisinde baskın olan kimse de şöyle der:

“Dikkat edin, Allah’tan başka her şey batıldır.”

Kimin de kendisinde halkın şuhudu baskın gelirse, bu kimse dehrî (zamancı) olur, ırkçı olur, ateşperest olur, inkarcı olur, yahudi olur, vücudî olur. Ancak şuhudî olamaz. Bu itibarla şöyle söyleyenler doğru söylemişlerdir:

“Rab, Rab’dır, kul da kuldur.” Bu bakımdan yanlış yapma, işleri birbirine karıştırma. Nitekim şöyle diyenler de doğru söylemiş olurlar:

“Tüm erbabın Rabbi varken, toprağa da ne oluyor?” Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Bu itibarla insan neden yaratıldığına bir baksın. Bir atılgan sudan yaratılmıştır.” (226)

Dikkat edilirse, birbirine yakın iki örnek. Kaldı ki en yüce sıfat Allah’ındır. Bu noktayı çok iyi düşün. Nitekim bazıları bir şiir tanzim ettiler.

Cam kadeh şeffaflaştı, inceldi. Şarapta o nisbette şeffaf ve ince. Her ikisi de benzeştiler. Durum böyle olunca işin içinden çıkılamaz oldu. Sanki hepsi şaraptır, kadeh diye bir şey yoktur ortada. Sanki hepsi kadehtir, şarap diye bir şey görünmüyor ortada.

İşte işin bu noktasında ayaklar kayabilir, kalemler yanlış yapabilir. Burada tevilcinin bir yanılgısı vardır. Ayakların kaymasıyla ilgili olarak gerçek bilenlerce doğru olmayan bir meram var. Çünkü şeyhine yapılan kötülemelri önlemek böyle yapmış, hiçbir zaman Melikul Allam olan yüce Allah tarafına dönüp bakmamıştır. Çünkü bu şahıs demiştir ki:

Haricen mevcut olan şeyin, mümkün mahiyetle vacibi cem etmesi, içinde toplamış olması haysiyetiyledir. Ona: “Başlangıcı içine alması itibariyle” dense ki, “O şey aynıdır”. Bu takdirde sıfatlar ne aynıdır, ne de gayr (başka)’dır uzak bir şey sayılmaz. Oysaki gayrdır.” Evet, sonuçta böyle bir şey ortaya çıkar.”

Dolayısıyla küfrünün ortaya çıkması da kuşku götürmeyen bir şeydir. Çünkü muhakikler yani ehli sünnet vel cemaat, sıfatlar hakkında şuna razı olmadılar ve: “Sıfatlar zatın aynıdır” gibi bir şey söylemediler. Aksine bunlar: “Sıfatlar ne aynıdır, ne de gayrıdır” görüşünü savundular. Çünkü böyle söylemekle, kadimlerin taaddüdünden (artmasından) kaçınmak istediler. Zira böyle dememiş olsalardı, Mutezile ve öteki bidat erbabı gibi sıfatları inkar edenler konumuna düşerlerdi. Hiçbir zaman şöyle denme imkanı olabilir mi?:

“Mümkün olan şeyler, bir yönden zatın aynıdır, bir yönden de gayrıdır.” Hiç böyle demek mümkün müdür? Asıl duruma gelince, aslında varlıklar, sıfatların nurlarının eserleridirler. Ancak kul Mevlası’nın onu yarattığı tabiat üzeredir. Tıpkı meridin de, kendisini eğitenin tabiatında olması gibi.

Ancak tevilcinin örneklediği noktaya gelince, vahdeti ve kesreti tasvir açısından, başkalarına uyarak, adetlerin mertebelerinde bunu bir tek gibi göstermesine gelince, bu aynilik sözünü kabul edenlere meyletmektir ki, ittihadcılar da zaten işlerini bunun üzerine tertibetmektedirler. Bu ise ilhad ile yani dinsizlikle mahkum bulunmaktadır. Aynı şekilde bu şahsın şeyhinden yapmış olduğu ve o, “Futuhat” adlı eserinde şöyle demiştir: “Bu görüşü savunanlar (kavim) nezdinde, tahalli yani onlardan uzak kalmak, halveti seçmektir, kişiyi hazretten uzaklaştıran şeylerden de yüz çevirmektir. Bize göre, bu kendisinden yararlanılan vücuddan (varlıktan) tahallîdir, yani halvettir. Çünkü sıradan kimselerin (avamın) inancına göre, gayrın vücudu (varlığı) haktır. Oysa aslında, ortada sadece ve sadece bir tek vücud vardır, o da Hak Cella ve Ala’nın vücududur.”

İşte görüldüğü üzere bu ifade daha öncekiler gibi, vahdet-i vücudu göstermektedir. Bu da erbabı şuhudun kabul ettiği gerçeğe aykırıdır. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Allah’ı her an tesbih edenler biziz.” (227) Yalnız noksan sıfatlar, zevalden (yok oluş) tesbihle yetinilse, değil. Çünkü tesbih de yüce Allah’ın kemal anlamıyla Celal ve Cemal sıfatlarının zuhuru vardır. Nitekim yüce Allah’ın esma-i hüsnasından olan Kuddûs ismi de böyledir. Bu itibarla tenzih edene bir levm, kötüleme sözkonusu olamaz. Eğer tenzihle yetinilirse, evet, tenzih ile tahmid (hamdetme)’yi birlikte cemetmek daha güzel ve evladır. Nitekim, teyid ehlince, Allah’ın meleklerinden hikaye yoluyla yüce Allah’ın şu ayeti bu gerçeği dile getirmektedir, bunda hiçbir kuşku da yoktur. Rabbimiz şöyle buyurmuştur (meleklerden hikaye ile): “Biz sana hamd ederek, noksan sıfatlardan seni tenzih, kemal sıfatlarıyla da tavsif edip dururuz.” (228)

Nitekim hadiste de şöyle buyurulmuştur: “Sübhanellahi ve bi hamdiî” yani “Allah’ım, seni tesbih ve tenzih ederiz, sana hamd ederiz.” (229)

Kaldı ki burada gerek “tesbih” ve gerekse “tahmid” her ikisi de birbirlerinin anlamını taşımaktadırlar. Bu noktayı çok iyi düşün. Aslında bu, mana itibariyle gerçekte, “tevhid” kelimesinin manasından farksızdır, onun bir benzeridir. Çünkü tevhid kelimesinin “Lâ İlâhe” cümlesi, tenzihtir. Temciddir, yani Allah’ı yücelemek ve tazimdir. “İllallah” cümlesi de, tevhiddir (birlemedir) ve tahmiddir (hamdetmedir).

Diğer taraftan bu kişinin malul, yanlış tahliline gelince, bunun makul manada ve nakle dayalı bir şekilde kabul edilir bir yanı yoktur. Çünkü onun söyledikleri sonuçta delalete ve sapıklığa gitmektedir. Çünkü görüldüğü gibi, halkı yani yaratılanı, hakkın yani yaratıcının aynı görmektedir. Bu ise mutlak anlamda küfürdür. Ayrıca “teşbihi” güzel bulması da, gerçek anlamda tenzihe ve yüce Allah’ı şu ayetine aykırıdır, bununla çelişkilidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.” (230)

Yani zatı bakımından O’nun hiçbir benzeri yoktur. Yine aynı ayette de şöyle buyurulmaktadır: “O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” (231)

Yani tüm sıfatları mertebesinde yüce Allah kamildir. Ayetin birinci bölümünde Müşebbihe mezhebine red cevabı verilmektedir. İkinci bölümünde ise, Muattıla mezhebine, mükemmel sıfatları inkar edenlere reddiye olmaktadır. İşte tenzih ile teşbih arasındaki cem, tahkik

erbabınca ve tenzih ashabıncadır. Ey uyanık ve dikkatli kişi, bunu iyice düşün. Evet bunu düşün ki, sefil kimsenin düştüğü konuma sen de düşmeyesin. Bu arada müteşabih ayetlerle ilgili, aynı şekilde müteşabih hadislerle ilgili meydana gelen problemlere, müşkilelere gelince, bilindiği gibi kimi ayet ve hadislerde "el, yüz, göz, ayak ve benzeri" gelen sıfatlar vardır. Teşbihten uzak kalma ve tenzih yolunu seçme açısından sıfatlar konusunda üç türlü görüş vardır.

Birincisi: Bunlarla ilgili bilgiyi asıl bilenine, Allah'a havale etmektir. Selefin cumhuru ile, haleften birçokları bu görüştedirler. Nitekim bunu şu ayet teyidetmektedir. Rabbimiz şöyle buyuruyor: "İlimde yüksek dereceye erişmiş olanlar ise: "Biz ona inandık; hepsi de Rabbimiz katındandır" derler." (232)

İkincisi: Bunun tevilidir ki, halef alimlerinden bir çoğu ve seleften de bazısı bu görüşe meyletmişlerdir.

Üçüncüsü: Ne tevil ne de tavakkuf burada söz konusu değildir. aksine zikredilenlerin tümü, zat üzerine zait olan sıfatlardır ki, hiç bir yönden bunların manaları anlaşılamaz. Bu da İmam Ebu Hanife (r.h.)'nin tercihidir, Ahmed b. Hanbel ve İbn Teymiye gibi ona tabi olanların tercihidir. Bu, İbn Huzeyme ve bunun dışındaki büyük muhaddis imamların görüşüdür. Bu, selefin tümüne nisbet olunmaktadır. Nitekim onların bu görüşlerine ehli sünnetin imamı Ebu Hasan Eşarî (233), bazı sıfatlarla, müşabehatın tümünde onlara katılmıştır. Ebu Hasan Eş'arî'nin istiva ile ilgili olarak iki görüş bulunmaktadır

Bunlardan birisi, istiva'yı istila olarak tevil etmesidir. Nitekim "vech" yani "yüz" sıfatını da tevil etmiş ve yüzün bir yorumu da, "vücud) varlıktır, demiştir. Aynı şekilde, ayn, kadem, yemin, cehb gibi sıfatları da tevil etmiştir. Bir görüşünde de şöyle der: "Bunlar zat üzerine zait olan sıfatlardır." Bakıllânî de onun bu görüşüne katılmıştır.

Diğer taraftan, tevilcinin sözünden sonuçta çıkan, itirazı önlemek ve: "Her şeyden münezzeh olan Hakk, mademki bir yönden eşyanın aynı, bir başka yönden de gayrı" ise, bu takdirde kesinlikle "tenzih" ile "teşbih"in cem'i, birlikte olması gerekir. Yani hüviyet açısından zat hakkında tenzih inancına sahip olurken, ayniyyet yönünden de teşbih gerekir. Ki buna da maiyyet yani birliktelik, beraberlik denmektedir. Nitekim işte ayet:

"Nerede olursanız, O (Allah) sizinledir." (234)

Sen de görmektesin ki, bu, onun sözünü bir bakıma tavzihtir, açıklamadır. Yoksa meramının tashihi değildir. Burada ayeti kendilerine delil göstermeleriyse, ayeti böyle bir yoruma hamletmekse, açık ve fahiş bir yanlıştır. Çünkü ayetteki maiyyetten (beraberlikten) ayniyyet anlaşılması gerekmez. Bu, görüş ancak Hululiyye, İttihadiyye ve Vücudiyye mezheplerinin görüşüne uygundur. Şuhut mertebelerini gerçekleştiren (muhakkik) hak mezheplerince bu, böyle değildir.

Onbirincisi: İdris (a.s.) bölümündeki ifadedir. Ebu Said (235) Harraz demiştir ki: "Bununla kendi nefsini (zatını) demek istiyor. Bu, hakkın vecihlerinden bir vechi (yüzüdür), O'nun dillerinden bir dilidir. Öyleki kulların Rabbi, ancak tüm zıdları bünyesinde toplamakla bilinebilir." Daha sonra Harraz demiştir ki: "Bizzat herşeyden münezzeh olan Allah'ı kasdederek, onu, Ebu Said Harraz (kendisi)'ni kasdederek) ve başkaca isimleri, yani hadis (sonradan olma) olan isimleri böyle değerlendirmiş ve söylemiştir."

Kuşkusuz bu tür hezeyanların batıl ve geçersizliği ortadadır. Evet yüce Allah, zıd sıfatları toplamıştır, çünkü şöyle buyurmaktadır:

“O, ilkdir; sondur; zahirdir; batındır.” (236)

Burada ayette görüldüğü gibi sanki birbirine zıtmış gibi, zıt suretler (şekiller) tarzında gelmiştir. Oysa burada asıl belirtilmek istenen mana şudur:

“O, ibtidası (başlangıcı) olmayan ilktir, sonu olmayan (gelmeyen) sondur. Zuhuru mümkün olan ve ibrazı gereken sıfatlar itibariyle de O, zahirdir. Zat itibariyle de batındır, tüm cihetlerden münezzeh olan zatının künhü bilinemezdir.” Ancak O’nun ilkliği, sonluluğunun aynıdır, O’nun zahiriyyeti de, batıniyyetinin aynıdır. Bu, her ikisinde de bir cihet açısından böyledir. Gerçi bize nisbetle durum farklılık gösterse de gerçek anlatıldığı gibidir. Tıbkı tevilcinin tevili gibi.

Tevilci sözüne ve bunu şeyhine nisbet etmesine gelince, çünkü şeyhini delil göstermektedir, Futuhat’ta demiştir ki: “O ilktir, sondur, zahirdir, batındır” ifadesiyle, bir yönüyle Harraz’ı demek istemektedir. Yoksa farklı nisbetler yönüyle değil, nitekim rusum (zahir ve şekilci) alimlerinden düşünce erbabının meseleyi kavradıkları gibi.”

Dikkat edilirse, burada kuşkusuz, tefsir ve hadis erbabından şeriat alimlerini “Erbabı Rusum” olarak görmektedir. Kendisini ve kendisi gibilerini de hakikat ashabı, anlayışlı kimseler olarak saymaktadır. Bunu da mücerred (soyut) hayalleriyle, vehme dayalı işlerdeki mücerred hayalleriyle söylemektedir. Tevilciye gelince, daha önce de kesin olarak belirtildiği gibi, her şeyden münezzeh olan yüce Allah, asar’ın (eserlerin) ve hükümlerin mebdeidir. Başkasına değil, her bir mahiyete nisbeti nedeniyle bunun özel bir yönü (vechi) vardır. İşte bu, bir tavzih yani açıklamadır, yoksa bir tashih değildir. Çünkü bu söz adeta: “Münezzeh olan zat bir bakıma eşyanın aynıdır, bir bakıma da gayrıdır” sözünün ta kendisidir.

Bunun da açık ve kesin bir küfür olduğu ortadadır. Bunun için herhangi sahih ya da doğru bir tevili, yorumu da yoktur. Ancak aşağıdaki hadisi kendisine delil göstermesine gelince ki hadis şöyledir:

“İmam, Semiallahu limen hamideh, deyince (o da) Rabbena lekel hamd, der.” (237)

Yüce Allah kulunun dilinden: “Samiallahu limen hamideh” demektedir. Bu, bu adamın anlayış kıtlığından, kitap ve sünnet ilminden yoksun olmasından kaynaklanmaktadır. Bu, hatibin şu ayet okununcaki sözü kabilindendir. Hatib: “Ey iman edenler! Siz de ona (peygambere) salat ve selam edin” (238) Yine bu, okuyucu Kur’ân’daki bir secde ayetini okuyunca da durum böyledir. Nitekim şu hadis de böyledir:

“Doğrusu Allah, Hz. Ömer’in diliyle (dili üzere) konuşur.” (239)

Nitekim Hz. Musa (a.s.)’nın, yüce rabbimizin kelamını ağaçtan duyması da böyledir. Bu itibarla bunlardan çıktı diye, onların Rab olması gerekmez.

Onikincisi: Yine Nuh (a.s.) ile ilgili bölümdeki ifadesidir. Burada diyor ki: “Eğer Nuh, teşbih ile tenzihi cemetse, kavmini de bunlara davet etse, bu ikisi konusunda ona kesinlikle cevap verirlerdi. Fakat o, onları açık bir şekilde teşbihe çağırdı, sonra da gizlice tenzihe davet etti.” İşte bu, iki kelamı arasındaki tenakuzu yani çelişkisi, iki meramı arasındaki zıtlığı ile birlikte

açıkça bir küfürdür. Çünkü burada yüce Allah'ın peygamberlerinden birine itirazda bulunuyor. Alimler açıkça ifade etmektedirler ki:

"Herhangi bir peygamberi ayıplamak küfürdür." Ayrıca gaybı bilme, haberlerle ilgili gaybı bilme iddiası, kendi reyine göre tefsir ederek, alimlerin ve velilerin yaptıklarına aykırı olarak, herhangi bir Arap gramer kuralına bakmaksızın, hale ya da karineye dayalı bir şeye bakmaksızın kendi başına buyruk tefsir yapması, bunu imandır diye savunması da yine böyledir. Ayrıca bundan daha fenası ve iğrenci, Hz. İlyas bölümünde, aşağıdaki ayetle ilgili olarak söyledikleridir. Ayet şöyledir:

"Kendilerine bir ayet geldiğinde, "Allah'ın peygamberlerine verilenler gibisi bize de verilmedikçe asla iman etmeyeceğiz" demektedirler. Allah risaletini nereye koyacağını (ve kime vereceğini) çok daha iyi bilir." (240)

Bu ayette mebnasının açıklanması ve manasının ortaya çıkması açısından iki vecih bulunmaktadır.

Sunlardan birisi ayette yer alan: "Rasulullah" mübteda (özne)'dir, "Allah" lafzai Celali de haber (yüklem)'dir. Devamındaki "A'lemu" mahfuz yani ibarede yer almayan ve fakat varlığı kabul edilen mübteda (özne)'nin haberi (yüklemi)'dir. Bu da mahzuf olan yani varlığı kabul edilen "Huve Huve"dir.

İkincisi: Allah mübtedadır, A'lemu da haberidir. Birinci veche göre: "Rasulullah Yekununallah" (Peygamberler Allah olurlar), ikinci veche göre de: "Ondan başkası" demektir. İşte bu teşbihte tenzih ve tenzihte teşbihtir" diyor.

Sen de burada görmektesin ki bu, temelde bir dinsizlik ve mana yönüyle de ittihad yani vahdet-i vücuddur. Hatta böyle bir düşünceyi savunanlar, "Biz onlara (putlara), ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırmaları için ibadet ediyoruz." (241) Ve: "Bunlar (putlar) Allah katında bizim şefaatçilerimizdir." (242) diyen putperestlerin cehaletinden çok daha cahilce ve ahmakça bir şey olduğu asla göz ardı edilmemelidir.

Yine bunların bu düşünceleri, "Doğrusu Allah, Meryemoğlu Mesih'tir." (243) diyen Hıristiyanların küfründen daha kötü bir küfürdür. Çünkü bu adam, tüm Rasullerin Allah olduğunu ileri sürmektedir. Kaldı ki bu, meseleyi üzerinde oturttuğu kurala da uymamaktadır. Zira vücudiyye adıyla anılan bu aşağılık taifenin açıkça belirttiğine göre, diyorlar ki, Hıristiyanların küfre girmeleri, uluhiyeti sadece mesihlik mahiyetine hasretmeleri yüzündendir. Oysaki bunlar, aynılığı tüm aşağılık eşyanın hepsine genelleştirdiler. Nitekim aşağıdaki ayette belirtilen ifade bunlar hakkında doğrudur. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın kitabındaki kelimeleri yerlerinden kaldırıp değiştiriyorlar." (244)

Bu nasıl bir tahrif ve değiştirmedir ki, kitapta haklarında yerme hükmü gelen Araplar'dan, böylesi kapsamlı anlamda bir irab hatası meydana gelmemiştir. Çünkü "Utiye" kelimesinden "Resulullah" ifadesini kesip ayırmak, oldukça garip bir durumdur, bu, aynı zamanda temeli tezyif etmek ve manayı da olduğu gibi değiştirmektir. Bu gerçek göstermektedir ki, bu adam henüz Arapça dilbilgisi kurallarını bile bilmekten oldukça cahildir. Kuşkusuz Arapça dilbilgisi kurallarından konuyu öğreten "Ecrukiye" adlı kaynağı okumuş bir kimse bile böylesi bir yanlışa düşmez. Dolayısıyla, tevilci burada ilgisi olmayan şeylerle konuyu uzatıp durmuştur. Rabbimizin aşağıdaki ayetine ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de hadisine dayanarak biz onun açıklamasından kaçınıyor ve burhanını, delilini de geçersiz sayıyoruz.

Rabbimiz şöyle buyuruyor: "Boş şeylerden yüzçevirenler onlardır." (245) Her ne kadar bu ayeti kendilerine delil sunsalar da bu, onları iptal etmektedir. Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:

"Doğrusu kişinin İslâmının güzelliği, kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesine bağlıdır." (246)

Rezalet sergileyen şeylerden bu kadarını anlatabildik. Nitekim "Din nasihattan ibarettir" (247) hadisi gibi hadislerde de varid olduğu gibi, mesele ortaya konmuştur.

Onüçüncüsü: Yine Hz. Nuh (a.s.) ile ilgili bölümdeki duruma gelince diyor ki: "Büyük büyük tuzaklar kurdular." (248)

Çünkü bu ayetin izahında diyor ki, Allah'a davette, davet edilen kimseyi tuzağa düşürmek vardır. Daha sonra bir kaç satır ileride der ki, onların tuzağıyla ilgili olarak: "... sakın ilahlarınızı bırakmayın..." (249) ayetini de şöyle yorumluyorlar: "Gerçekten onlar, eğer ilahlarını bıraksalardı, bu ilahlarından bıraktıkları kadarıyla haktan bilgisiz kalacaklardı. Çünkü Hakk'ın her bir mabudda, özel bir vechi yani yüzü var ki, bunu bilen bilir, tanıyan tanır, bilmeyen de bilmez."

Kuşkusuz bundan daha açık bir küfür olamaz. Tevilci, bu ifadenin tevilinde ve yorumunda aciz kalınca, bu defa sözünü tavzihe, meramını açıklamaya geçiyor, bu defa daha büyük bir yanlışa, küfür halinden daha da ileri bir yanlışa düşüyor. Çünkü diyor ki: "Hakka davet demek, mücerred anlamda marifettir. Yoksa münezzeh olan Rabb, bir bakıma mefkud (yok) olma mahallindedir. Bir başkasında ise mevcuttur.

Açıkça yapılan davet, çağrıların çağrısından ibarettir ki, bu, kendisinde hak mefkud (yok) bulunandan, kendisinde hak mevcud (var) bulunana bir davettir. Mademki mürsil (gönderen), mürselun ileyh (kendilerine bir şey gönderilen), rasul (elçi), risalet (elçilik), davetçi (davet olunan, davetle görevli ve davet türünden) dört şeyi gerekmektedir. Oysa bu, zatî tevhid bakımından hepsi de bir tek şeydir. Kuşkusuz, vakıaya, gerçeğe aykırıdır. Şayet bir kimse, cehalet ya da bilgisizliğinden ötürü, gerçek manada taaddüdü anlasa, bu durumda davet, gizli bir tuzağın gerçekliği olmuş olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Onlar tuzak kurmuşlar, Allah da onları kendi tuzaklarına düşürmüştü. Allah hileyi hayra çevirenlerin en hayırlısıdır." (250)

Ben de (İbn Arabî ve tevilciyle alay sadedinde) derim ki:

"Allah'ın tuzağından, hüsrana uğrayan kimselerden başkası emin olamaz." (251)

Sonra diyor ki: "Eğer bir kimse, herhangi bir şeyin ondan hali ya da ari (ilgisiz) olduğuna inansa, dolayısıyla,halktan nelerden ne oranda hali ya da uzak kaldığı orana göre, Hakka marifeti kaçırır."

Ben de derim ki, yüce Allah'ın eşyadan diledikleri olur, dolayısıyla dileyen sapar, dileyen de hidayete erer. Çünkü şeytanî tuzakların sonu gelmez. Nitekim esmanın (isimlerin) celallığı da bunu gerektirmektedir.

Ondördüncüsü: Yine Hz. Nuh (a.s.) ile ilgili bölümdeki yer alan şu ifadesi: "Onlar Allah ile ilim denizinde boğuldular, orada Allah'dan başkaca ensar yani yardımcılar bulamadılar. (252)

Böylece Allah onların ensarı yani yardımcıları oldu. Onda helak oldular. Yani Allah'da ebediyete dek yok oldular. Eğer (Allah) onları sahile yani tabiat sahiline çıkarsaydı, onları bu derecelerinden kesinlikle indirirdi."

Kuşkusuz dünya marifet, bilgi ve tanıma yurdudur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Her kim bu dünyada kör ise, o ahirette de kördür." (253)

Kafirlerin hataları nedeniyle suda boğulup, ateşte yanmalarıyla yeis halinde ve umutsuzluk anında kesin iman ve ikan (şüpheye yer vermeyen kabul) meydana gelmiş oldu. Bu bakımdan yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Eğer dünyaya geri gönderilselerdi, men olundukları küfre tekrar dönerlerdi." (254)

İşte bu: "Eğer onları tabiat sahiline çıkarsaydı, onları kesinlikle bu yüksek dereceden indirirdi" cümlesinin manasıdır. Ancak böyle bir durumu "yüksek derece" olarak değerlendirmesi, kuşkusuz çok şeni ve iğrenç bir ibare ve ifadedir. Oldukça aşağılık bir işarettir. Tevilci diyor ki, aslında fıtratları ve cibilliyetleri açısından Nuh kavmi, eşyanın hakikatını biliyorlardı. Öteki yer ve gök parçaları (cüzleri) gibi teşbihte bulunduklarını da biliyorlardı. Fakat bütün bunları bilmeksizin, gayri şuurî olarak biliyorlardı. Bunu da cesedî yani vücudî taalluk ile, heyulanî irtibat açısından bilmekteydiler. Çünkü bu ikisi, kendilerine düşünmeyi ve görmeyi engelliyordu, onları fıtrî olmaktan örtüyordu. Kuşkusuz bunlar boğulunca, tüm alakalar kesildi ve her türlü zorluklar ayrıldı. Böylece şuurları sebebiyle fıtrata dayalı ilimleri ve cibiliyete bağlı maarifi gerçekleştirmiş oldular. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Çünkü hiç hesap etmedikleri şeyler, Allah'tan karşılarına çıkmıştır." (255) Yine: "Biz, senin gözünden perdeni açtık. Bugün artık gözün keskindir." (256)

İfade olarak ve hal yönünden bu derece kalbi kararmış olarak bir durum sergilemekten Allah'a sığınırız. Gelecekte de böyle bir durumdan Allah'a sığınırız.

Ayrıca görmektesin ki, "Kadî İyad'ın "Şifa" adlı eserinde yer alan ibare şöyledir: "Kitabın nassını, asıl varid olduğu muhkem manasının dışında bir manaya hamletmek durumunda olan kimselerin küfründe icma bulunmaktadır. Şarih Dulci böyle yorumlamaktadır. Meselâ kimi tasavvuf erbabının Hz. Nuh (a.s.)'ın kavminin: "Hataları nedeniyle boğludular ve cehenneme sokuldular" tarzındaki ayet hükmünü, "Onlar sevgi ve muhabbete boğuldular ve bunun ateşinde ebedi kaldılar" diye yorumlamaları gibi. İşte bunların bu türden hezeyanları oldukça fazladır. Onların bu türden hezeyanlarını, onları zemme ve yermeye neden olduğu için, bunu medhe ve övgüye dönüştürüyorlar. "Kuşkusuz, marifet övgüye değer bir niteliktir, aksine bu, muhabbet için gereklidir.

Onbeşincisi: Hz. İbrahim (a.s.) bölümünde ki şu ifadesidir: "O (Allah) bana hamd eder, ben ona hamd ederim, O, bana kulluk eder, ben de ona kulluk ederim (O bana ibadet eder, ben de ona ibadet ederim.)"

Bu cümlelerden ilkinin manası bellidir. Çünkü "Hamdetmek" demek, övgü ve sena anlamını taşır. Dolayısıyla yüce Allah dilediği kullarını över, sena eder. Ancak ikinci cümleye gelince yani kulluk ve ibadet noktasına gelince, bunun görünürde akla ilk getirdiği şey, açıkca küfürdür. Nitekim bunun böyle olduğu safa ehlince, yani meselenin inceliğini bilenlerince pek de gizli kalan bir şey değildir.

Ancak tevilcinin sözüne gelince, diyor ki: "İbadet, sözlükte, inkiyad, boyun eğmek ve itaat etmek anlamınadır. Her şeyden münezzeh olan Allah da kulunun duasına, çağrısına icabet eder, tıpkı itaat eden kimsenin, kendisine itaat olunan varlığın emrine boyun eğmesi gibi. Ebu

Talib de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e demiştir ki: "Ey Muhammed! Rabbinin sana itaati ne kadardır." Hz. Peygamber (s.a.v.) de kendisine: "Sen, ey amcacığım, eğer ona itaat edersen, o da sana tiaat eder" buyurmuştur." (257)

Kuşkusuz burada yer alan: "Eğer sen ona ibadet edersen, o da sana ibadet eder" ifadesi şeriat açısından küfürdür. Bu itibarla bunun sözlük manasına bakılmaz, örfteki manası da değerlendirilmez. Çünkü şeriat açısından küfür olan bir şeyin sözlük ve örfteki anlamı geçersizdir. Aynı şekilde bu kişinin, bunu, yani mukabeleyi müşakele (şekil açısından benzeme) olarak değerlendirmesi kabul edilemez. Kaldı ki mukabele (karşılaştırma) olsa olsa ancak son cümlede olabilir. Yani meanî, beyan ilimlerinde meseleyi açıkladıkları tarzda olabilir. O halde zahiri (görünür hali), sonunda bir tevile ihtiyaç duyması nedeniyle bu küfürde ne türden bir lezzet var ki, hangi en gel ona şöyle dedirtiyor ki: "O bana icabet eder, ben de ona icabet ederim." Kısaca adamın tevili, kaza ve hüküm açısından doğrudur, bazan da dini açıdan ceza görür.

Onaltıncısı: Yine Hûd (a.s.) ile ilgili bölümdeki sözüdür. Burada diyor ki: "Aslında bizim varlığımız (vücudumuz) Hakkın gıdasıdır, O da bizim gıdamızdır."

Kuşkusuz gıda, yenen şeylerden kişinin varlığını sürdürmesine yarayan ve buna neden olan şeydir. Yüce Allah, böyle bir durumdan münezzehtir. Çünkü O, şöyle buyurmaktadır: "O yedirendir, fakat yedirilmeyen." (258)

Oysa tevilcinin sözüne gelince, diyor ki: "Doğrusu, Hakkın bekası, varlığı mademki, halkın bekasının varlığına bir sebeptir. Kuşkusuz O, bizim gıdamızdır. Mademki halikiyyet 'haliklik, yaratıcılık', razıkıyyet (rızık vericilik) ve diğer fiilî isimler (esmai efal)'ın subutu ya da varlığı, mahluksuz (yaratılmış olmaksızın) ve merzuksuz (rızık verilenler olmaksızın) ve bu ikisi gibi şeyler olmaksızın, ne takdiri anlamda ve ne de vücud anlamında düşünülemezdir. Kuşkusuz bizler, esmanın (isimlerin) varlığının sebepleri ve bakısıyızdır. O halde buna göre bizler, fiillerinin ve isimlerinin sübutu açısından O'nun gıdalarıyız" görüşü, batıl bir mezheptir, görüştür, geçersiz bir meşreptir. Yani bir anlık küfrü gündeme getirmesek de bu böyledir. Sadece bu lafzın mutlak anlamı itibariyle yine böyledir. Kısaca yüce Rabbe karşı bu şeni lafzı mutlak anlamda ele alsak yine batıl ve yine geçersizdir. Öyleki yüce Allah'ın vasıfları tevkıfîdir. Çünkü bayraktar İslâm alimlerince, büyük meşayihe ve İslâmî taifelere göre, itimada değer itikad ya da inanç, yüce Allah henüz yaratıklar olmadan, onları yaratmazdan ve onlara rızık vermezden önce de halik (yaratıcı), razık (rızık veren) idi. Gerçi bu, Maturidiye mezhebiyle Eşari mezhebi arasında farklı görüşle ele alınmaktaysa da durum böyledir. Çünkü Maturidiye mezhebine mensup olanlar, "Tekvin" sıfatını "Kadîm" olarak değerlendirirken, Eş'arîler ise, bunu müteallakı itibariyle "Hadis" olarak kabul etmektedir. Eşariler bunu, kudret sıfatının içinde değerlendirmektedirler, irade sıfatı içinde kabul etmektedirler. Maturidiye ise, "Mütaallakın hadisliği, mutaallıkın zati olmasını gerektirmez. Nitekim bu, hem ilim yönünden ve hem de malum (bilinen) açısından böyledir" diyorlar. Cevaba cevapla karşılık vermek, bir bakıma meseleyi kesinlikle böyle olduğunu ortaya koymak ve kesin çözümün, son sözün b u olduğunu ortaya koymaktır.

Eşariler ise şöyle diyorlar: "Halkın (yaratılanın) ve rızkın varlığı, takdiridir."

Maturidîler ise: "Her ikisinin de varlığı takdiri değil, hakikidir" diyorlar. Buradaki tartışma sadece sözde ve laftadır, denmiştir. Tevilcinin: Fiilî isimleri, mahluksuz, merzuksuz olarak ne takdiri, ne de vücud bakımından sübutu düşünülemez" sözü, açıkca küfürdür. Bunun sahih ve doğru bir tevili de yoktur. Özellikle de sözü "Takdiri olarak da" ifadesini içerdiği için, bu da esmanın sübutuna racidir. Yani takdiri anlamda da yoktur, demektir.

Onyedincisi: Yine Hud (a.s.) bölümündeki şu ifadesidir: "Özellikle, seni hususî (özel anlamda) bir şeyle kayıtlanmanı, başkalarını da inkarını (başka şeyleri reddetmeni) istemem, bu noktada seni uyarırım. Çünkü bir çok hayırları böylece kaçırırsın, hatta üzerinde olunan şeyi bilme noktasında ki şeyleri kaçırırsın." Sonra yine der ki: "İnanılan tüm suretler ya da şekiller için bir heyula (ilk madde, ilk varsayım) ol. Çünkü yüce Allah'ı herhangi bir akid ya da düğüm hasredemez, içine alamaz. O, bütün bunlardan daha yüce ve geniştir. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır: "Ne tarafa yönelirseniz yönelin, Allah'ın vechi (yüzü) oradadır." (259) Zikredilen nereden olursa olsun, orada "Allah'ın vechinin" olduğu zikredilmiş olur. Çünkü bir şeyin vechi ya da yüzü demek, bizzat o şeyin hakikatı ya da kendisi demektir."

Burada küfrü açıkça ortadadır. Çünkü bundan şu anlaşılmaktadır. Birbirleriyle telif edilmiş taifeler arasındaki farklı inançların tümü haktır. Tüm itikadlarının hepsi ve tamamı da doğrudur. İşte bu, zındıkların mezhebidir, ibahiyyenin, mülhidlerin ve vahdeti vücutcuların görüşüdür.

Diğertaraftan tevilci, bu sözü tevil etmekten aciz kalınca, kendisine ve şeyhine ait yanlış bir temele dayanarak, meramını tavzih yani açıklama yoluna girmiştir. İşte böyle bir konumda diyor ki: "Mademki münezzeh olan Allah eserlerin, haricî (dışsal) mahiyetlerin mebdei (ilk kaynağı)'dır, tıpkı bunun gibi o, zihinsel eserlerin ve mahiyetlerin de mebdeidir. Tıpkı mebdeiyyet yönünden nasıl ki haricî (dışsal) mahiyetlere yakındır, aynı şekilde, zihinsel eserlerin ve hükümlerin mebdei olması cihetiyle, zihine yakındır. Böylece O, zihinsel varlıklar (mevcudat)'la birlikte, hiç bir fark olmaksızın, haricî mevcudatla birlikte olmak gibidir."

Kuşkusuz sözkonusu "Birliktelik, beraberlik", satılarak geçmiş bulunan gerçekleri tashihe yaramaz. Hele hele bir de "Maiyyet, beraberlik"le burada bizzat aynîlik murad olunmaktaysa. Nitekim bunu hem kendisi ve hem şeyhi o aşağılık makamlarında açıkça söylemektedirler. Böylece görülmektedir ki, söylenmiş olan söz, küfür türünden olan sözlerdir. Meramının sonunda, sözlerinden çıkan sonuç, "Sübhan olan Allah, satırlara geçmiş bulunan inanç dışında düşünülemez. Aksi takdirde, O, sadece bir inançla mahsur bırakılmış, diğerleri dışlanmış olur."

İşte bu, adamın küfrünün son odak noktasını oluşturmaktadır, amacını ortaya koymuş bulunmaktadır. Çünkü iman ile küfrü itikad ya da inanç açısından eşit görmekte ve aynı kefeye koymaktadır. Aynı şekilde, diğer taraftan birbirleriyle zıt ya da karşıt olan şeyleri de, itimada dayalı şeyler olarak tasavvurunu farklı şekillerde sergileyerek değiştirmektedir.

Onsekizincisi: Hz. Şuayb (a.s.) bölümünde yer alan sözleridir. "Bir şahsa ait olarak inanılan ilah, başka bir ilah olarak inanılması durumunda, beriki ötekisine inanıyor değildir. İtikad ya da inanç sahibi, ondan eksikliği önlerken, ona yardım ediyor, o ise ona yardım etmiyor. İşte bu bakımdan, tartışılan inanç ya da itikad bakımından onun için bir eser ya da tesir yoktur. Aynı şekilde bu tartışılan açısından, inandığı ya da itikad ettiği bir ilahtan ona bir yardım yoktur. Böylece onlar için yardımcılar olmayacaktır."

Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili bölümde ise diyor ki: "İnanan kimse, inandığı şeyi över, sena eder, ona bağlanır. Kendisine inanılan ilaha yapılan övgü, aslında bizzat kişinin kendisine övgüsüdür. Bu bakımdan o kimse başkasının inancını ya da inandığını kötülemektedir. Eğer insaflı bir şekilde düşünebilseydi, böyle bir şeyi yapmazdı. Ancak bu kimse, Hak konusundaki inancı ya da itikadı açısından başkasına itirazı sebebiyle cahildir. Eğer Cüneyd'in: "Suyun rengi kabının rengidir" sözü anlaşılmış olsaydı, dolayısıyla her farklı inanç sahibinin inancı sağlıklı olurdu ve Allah'ı her ne suretle bilip tanıdıysa, öylece tanırdı. Çünkü bu kimse zanna

dayanarak hareket etmektedir, ilme dayanarak değil. Nitekim Hak Teâlâ: "Ben kulumun beni sandığı gibiyim" buyurmuştur. Yani, ben ancak onun itikadı gibi görünürüm. Dilerse bunu mutlak anlamda değerlendirir, dilerse, bazı kayıtlarla bağlı kılar. Oysa bazı kayıtlarla bağlı kılınan ilah, sınırlıdır, sadece gönüle sığar. Halbuki mutlak manada düşünülen ilahı hiçbir şey ihata edemez. Çünkü O, tüm eşyanın kendisidir, zatının kendisidir. Bu itibarla bir tek şeyde: "O, onu ihata eder ya da onu ihata edemez" denilemez."

Kuşkusuz burada şeriat açısından içerdiği inkarlar ve fer'î anlamda küfrü gerektiren şeyler oldukça çok bulunmaktadır. Çünkü bu, "Tevhid"i iptal etmekte ve temcidi (azameti) ortadan kaldırmaktadır. Allah'ın ve Rasûlü'nün kelamını doğru olması gereken yerden değiştirmektedir, teyidiönlemektedir. Çünkü: "Ben kulumun beni zannettiği gibiyim." (260) Kudsî hadisi, uluhiyet inancı açısından anlam ifade ediyor değildir. Çünkü inançla ilgili konularda asla zan, Hakkın yerini tutamaz. Ancak bunun anlamı şu demektir: "Korku ve umut anında kul, Rabbini nasıl sanır ve inanırsa, işte öylece karşılığını görür" demektir. Kaldı ki korku ve umut her ikisi de kulluk sıfatının birer gereğidirler. Dolayısıyla bu sayede Allah'a itaatı yerine getirecek, ona karşı gelmekten de korkacak demektir. Yoksa herhangi bir amacı olmaksızın soyut anlamdaki bir temenni geçerli değildir. Böyle bir şey bir bakıma gurur ve aldanmadır, bunun sonucunda surur denen sevinç olmaz. Ancak: "Kalb, Rabbin evidir" (261) nebevî hadisiyle, aşağıdaki kudsî hadise gelince: "Orada ne yarattığım yeryüzü, ne de gökyüzü beni ihata edemez, ancak beni mü'min kimsenin kalbi kuşatır." (262) Bu her ikisinde de şu ayetin içeriğine bir ima ve işaret bulunmaktadır: "Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk." (263)

Bunun asıl ve gerçek açıklamasına gelecek olursak, burada onu uzun uzun ele alma imkanı yoktur. Bir müslüman da kalkıp: "Rabbin kalbe nüzul ettiğini ve kalbi ihata ettiğini" söyleyemez. Bunu ancak hulul inancına sahip olanlar ve vahdeti vücutcular söyleyebilirler. Ancak şu farkla ki öncekiler (hululcular) meseleyi tahsis ediyorlar, genelleştirmiyorlar.

Diğer taraftan tevilci, yaptığı yorumda ve tashihinde acze düşünce, bu defa sözünü açıklamaya ve tavzihe başladı, meramına şunu ekledi ve açıkça dedi ki, akıllı kimselerden taklit ashabı dediler ki: "Münezzeh olan hakkı, onların anlayışları ve ilimlerinin idraki, kapasitesi nisbetinde düşünün. Onlar da, zihinlerinde bir sûret (şekil) düşündüler ve onu tüm eksik sandıkları şeylerden münezzeh gördüler. Kendilerince eksik gördüklerinden münezzeh gördüler. Yine, kendilerince kemal olarak gördükleri her bir nitelikle nitelediler. Gerçekte ise bu suret, yapaydır, sonradan icad edilmiştir, ortaya konmuştur. Bu, onların anlayışları ve idrakleri sebebiyledir. Eğer İslâmî fırkaların inançlarına bakar ve sen yahudilerin, hıristiyanların, ateşperestlerin, puta tapanların, sabienin inançlarını bir düşünsen, temel konusunda bu mananın gerçekliği sana görünüverir. Çünkü bütün bunlardan her biri kendi kabiliyetleri ve arayışları içinde Hakkı en güzel biçimde düşündüler, onu böylece korudular ve buna devam ettiler. Dolayısıyla kendi inançlarından eksikliği kaldırırken, övgüyü getirip yerine koydular, başkalarının inançlarını inkar ederek, kötülemeye gittiler. Nitekim "Oysa, işte ihtilaf edip durmaktadırlar. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri, bu ihtilaftan istisna teşkil ederler." (264)

İşte bu kimseler peygamberler, alimlerden rusuh sahibi olan velilerdir. Çünkü bunların katında bilinen bir suret düşünülmediği gibi, yine bunlara göre hususî bir hakikat da yoktur. Aksine bunlar vahiy yoluyla, peygamberlere vahyedilen ve ilham yoluyla da velilere gelene tabi oldular." (265)

Doğrusu bu, öyle bir hak sözdür ki, bununla batıl kasdolunmak isteniyor. Nitekim kamil ve olgun akıl sahibi kişi bu gerçeği anlar. Çünkü şeyhinin muradı, daha önce de oldukça çokça

geçtiği gibi, Hak, halkın aynıdır, olmaktadır. Aynı şekilde her inanç sahibi, hakkın zuhuru açısından doğrudur. Çünkü o her şeyle beraberdir, aksine O, onların aynısıdır. İnançların farklı farklı oluşu ise, kabiliyetlerin durumuna göre ortaya çıkan şeylerin farklılığı sebebiyledir. Bu tıpkı, güneş ışınlarının aynalarda, görüntü veren şeylerde farklı olarak aksetmesine benzer bir şeydir. İşte bu, tıpkı, Cüneyd Bağdadî'ye nisbet ettiği söze nisbetle, inancını ona dayandırarak kurmaya benzemektedir. Çünkü Cüneyd': "Suyun rengi, içinde bulunduğu kalbin rengidir" diyordu.

İşin gerçek yüzü, Cüneyd'in sözünün manası, eğer bu sözün ondan rivayeti doğru ise (266) tıpkı: "Her sırça içindekini dışa sızdırır" sözü gibidir. Yani herkes kendi heva ve karakterine uygun, inancıyla uyuşan, şeriatına uygun geleni alır, yoksa, ona ters düşeni alır demek değildir. Nitekim farklı cemaatleri görmez misin, bir yerde toplanınca, içlerinde âlim ilminin eserini, asil olan soyluluğunu, iyi ve güzel huylu olan da bunu ortaya koyar. Zikreden de kime vurgunsa onu anar, arif de marufunu tanır. İşte tüm faziletler ve güzel huylar erbabı kendi durumlarını sergilerler. Dünyayı arayan, dünya ile, fasık da gönlünün arzusuyla ilgili şeyleri gündeme getirir. Kısaca: "Her grup kendi yanındakiyle mutludur." (267) Herkes mezhebini ve meşrebini bilir, tanır. "Her kabile su içeceği yeri öğrenmiştir." (268)

Ondokuzuncusu: Yine yazarın Hz. Şuayb (a.s.) ile ilgili bölümündeki ifadesidir. Burada diyor ki: "Aslında alem, arazlar mecmuasıdır, toplamıdır. Her an madum yani yok olmaktadır ve var olmaktadır (mevcuttur). Nitekim Eş'arîler de böyle demektedirler, başkaları da aynı görüşü söylemektedirler. Bu, arazlarla ilgilidir, yoksa cisimlerle değil."

Ben diyorum ki, işin bu kadarıyla, söylenenler açısından hakkında konuşulması gereken, bir şey yoktur. Çünkü buna herhangi bir hüküm terettüb etmemektedir. Ancak o, küfrü gerektirecek bir şeyi buna fer'î olarak yani teferruat türünden eklemektedir ve demektedir ki: "Mükellef her an, başkası olmaktadır, dolayısıyla ukbada yani kıyamette de, dünyada var olduğunun aksi bir başkası olarak haşrolacaktır. Bu itibarla azab ya da sevap itaatkar ve isyanlar olanlar için sözkonusu değildir."

Burada küfrün gerektiği kuşku götürmemektedir. Tevilci ise, itirazı defetmeye iltifat etmemekte, bunu önlemeye çaba göstermemektedir. Aksine tevilci, şunu açıklamaktadır, cisimler de arazlar gibidir, demektedir. Çünkü diyor ki: "Aslında münezzeh olan Allah, kıyamında zatiyle kaim olandır. Mevzuatından (vazettiklerinden) hiçbir şeye muhtaç değildir. Fakat rusum ehlinin "Cevhre" diye adlandırdıkları ve kendi başına kaimdir, dedikleri şey, bu inancı taşıyanlarca mevcut değildir. Aksine bu, mevhum bir şeydir ve olmayan bir şeydir, yani madumdur. Çünkü alem baştan sona arazdır, kendi başına kaim değildir, kendi içinde kendi başına buyruk değildir."

Ben de derim ki, alimlerin, hükemanın ve büyük meşayihin değer verip kabul ettikleri görüş çok daha yerindedir, evladır. Çünkü onlar, cevherlerle arazları öylesine bir ayırıma tabi tutmuşlardır ki, buna herhangi bir itiraz sözkonusu olmamaktadır. Onlar şu noktada icma etmektedirler. "Hakk bizzat kendi zatıyla kaimdir." Bunun böyle olması, cevherin kendi nefsiyle kaim olmasına münafi ya da aykırı değildir. Çünkü bu, o yani cevher, kendi yerinde sabittir manasınadır. Bu bakımdan demişlerdir ki, Kayyum'un manası: "Kendi başına kaim ve başkasını ayakta tutandır."

Aşağıdaki geleacek ayette de görüleceği gibi, bunun her an madum olduğu, yok olduğunun doğruluğu, sıhhati var sayılsa, ayette şöyle deniyor: "O da hergün bir iştedir." (269) Yani diriltir ve öldürür. Bu, bir şeyi icad eder, yaratır ve bir şeyi ifna eder, yok eder manasınadır." Biz de buna göre deriz ki, madum (yok) olur, varlığa dönüşür, mevcuda münkalib olur. İşte bu

tüm hallerde ve her zaman böyledir. Nitekim Celal sıfatlarının zuhuru da bunu gerektirir. Aynı şekilde Cemal niteliklerinin zuhuru da bunu gerektirir, hem de ebedler ebedi ve sürekli olarak. Hem de bu, kemal şekliyle devam edecektir. İşte bu manaya göre, temelde buna bir fesad terettüp etmez. Tıpkı cisimlerin azalarının iadesi gibi nasıl oluyorsa, bu, ruhların eczasında da yani parçalarında da böyledir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Derileri pişip döküldükçe, azabı iyice tadmaları için, onları başka derilerle değiştireceğiz." (270)

Dolayısıyla sevap ve cezalandırma makamında isyankar ile itaatkar ihtilaf etmeyecektir. İşte sözün özü budur, en iyisini bilen de yüce Allah'tır.

Yirmincisi: Yine yazarın Hz. Uzeyir (a.s.) bölümündeki ifadesi. Burada diyor ki: "Rasul (s.a.v.)'un veliliği, nebiliğinden daha değerlidir, efdaldir." Bu gerçi bir küfür, bir fasıklık, bir bid'at değildir. Bilindiği gibi bu, sofiyyenin üzerinde ihtilafa düştükleri bir meseledir. Onların ortaya koydukları bir asıldır. Deniliyor ki, Rasûlün veliliği, onun risaletinden efdaldir. Çünkü rasûlün üzerinde tartışılan velayeti, nübüvveti yani peygamberliği dönemindeki veliliğidir. Fakat peygamberin, nübüvvetten önceki velayeti konusuna gelince, bunun için, bu, onun nübüvvetinden efdaldir, denilemez. Çünkü bu kuşkusuz küfrü gerektirir. Çünkü veli peygamberden efdal olamaz. Nitekim bu mesele yerinde gereğince anlatılmıştı ve kim, veli, peygamberden efdaldir derse kafir olur, denmiştir.

Şimdi söz artık, peygamberliğiyle birlikteki velilik meselesine ve hangisinin daha faziletli olduğu noktasına gelmiş bulunuyor. Varsa böyle bir şey hangi nisbetle böyledir? Bunun üzerinde konuşulmak gerekiyor. Kimileri derler ki, peygamberlerin velayeti efdaldir. Çünktü, bu noktada hakka teveccühü, yönelmesi sözkonusudur. Oysa risaleti böyle değildir. Risalet, onun haletinde halka yöneliktir. İşte bu türden bir açıklama, fazilet noktasındaki cihetledir, bunda tahsil erbabınca herhangi bir beis yoktur. (271)

Ancak bundan şöyle bir sonuç çıkar, vahyi halka tebliğ etmekle görevli bulunmayan bir peygamber, böyle bir durumda, kendisine gelen vahyi halka tebliğ etmekle yükümlü bulunan peygamberden çok daha üstün ve mükemmel olması gerekir. Bu, tamamen icmaa aykırıdır. Ancak dense dense belki şöyle denebilir. Buradan maksad, var olan iki nisbetin efdaliyyeti, peygamberde bunun varlığı, ancak infirad yoluyladır. Tek olması itibariyledir. Çünkü Cemul Cem'in (bütün makamları kendinden toplayan) mertebesi, tüm kullar katında daha mükemmeldir. Bu bakımdan bir takım alimler şöyle demişlerdir: "Bizim peygamberimizin risalet makamı, onun velayet makamından daha efdaldir."

Ancak tevilci bunu buraya sokuşturdu ve bunu müşkil, zor çözümlenebilen söz kabilinden gördü. Böylece avamı yani sıradan halkı vehme düşürsün ve bunun dışındaki itirazların da bu türden tevillerinin olabileceğinin ortamını oluşturmaktır, bu türden itirazların da değişik ihtimallere göre yorumlanabilirliğini gündeme getirmek istemektedir. Evet, bir takım kimseler demişlerdir ki, peygamberliğin nihayeti (sonu), veliliğin bidayeti, başlangıcıdır. Bu, görünür itibariyle küfürdür. (272) Ancak bunun güzel bir tevili ve iyi kabul gören bir tevcihi vardır. Bu da şudur:

"Velinin veli olabilmesi için mutlaka, peygamberin başta ve sonda yani evvel ve ahir, açık ve gizli (zahir ve batın) ne getirdiyse, bunların tümüyle amel etmesi durumunda, kesin veli olabilir."

Yirmibirincisi: Yine yazarın (şeyhin) Hz. İsa (a.s.) ile ilgili bölümde yer alan ifadesidir. Çünkü Hz. İsa, ölüleri diriltince, kimileri Hakkın ona hulul ettiğini söylediler, kimisi de o, Allah'tır dediler ve böylece küfre girmiş oldular. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın, Meryemoğlu Mesih (İsa) olduğunu söyleyenler, kesinlikle küfre girmişlerdir." (273)

Böylece sözün (kelamın) tamamında küfürle hatayı cemetmiş, bir araya getirmiş oldular. Çünkü onlar "Allah" demekle sadece küfre girmiş olmadılar. Küfürleri sadece bu söz değildir. Çünkü bu söz tek olarak ele alındığında Hakk'tır, küfür değildir. Yine bunların sadece: "O Meryemoğlu mesihtir" sözleri de küfür değildir. Çünkü bilindiği gibi, Hz. İsa Mesih kesinlikle Meryem'in oğludur. Fakat küfre girmeleri sadece her iki sözü beraberce söylemelerinden küfre girdiler."

Kuşkusuz bu söz gibilerin, en aşağısından avam üzerindeki inhilali bellidir. Çünkü herhangi bir kimse: "Doğrusu Zeyd İlah'tır" derse, sözünün iki cüzünden biri sebebiyle kafir olur diyemez. Aksine, bu iki sözü birlikte söylemekle, yani bu ikisinin terkibiyle, meramına uygun olarak söylemesi durumunda kafir olur. Kaldı ki her bir cüz, kelam adını değil, kavil (söz) adını alır. Nitekim bu, mahallinde gerçekleşmişti. Bununla birlikte onun sözüne göre, itiraz küfre taalluk etmez.

Ancak tevilcinin anlattığına göre, Kayserî, Cündî ve Camî gibi Füsus kitabını şerhedenlerin ittifaklarına göre, şeyhin buradaki sözünden muradı, bu sözle onlar (Hıristiyanlar), Hakkı Hz. İsa (a.s.)'ya hasretmekle kafir oldular. Oysaki yüce Allah herhangi bir şekilde hasr altına alınamaz (mahsur değildir). Aksine O münezzeh olan Allah, tüm alemde tecelli etmiştir."

Hiç kuşkusuz bu ifade, yüce Allah'ın kelamıyla açıkça muaraza durumundadır, çelişkilidir. Aynı zamanda, şanı yüce olan Allah'ın meramına karşı da çirkin bir çelişkidir. Ancak alemin ferdlerinde tecelli etme meselesine gelince, bu, gayet açık olan bir gerçektir. Bu husus Ademoğlu'ndan hiç bir kimseye de gizli kalan bir şey değildir. Aksine bunun daha önce geçen şeylerle de bir irtibatı ya da bağlantısı yoktur. Küfür onlara racidir. Öyleki onlar şeyhlerinin sözünü anlamadılar ve onu batıl olan bir şeye yorumladılar ve sandılar ki bu onlara göre haktır.

Gerçi bunlar görünürde alimlerden gibi gözükseler de, burada içine düşecekleri yanılgıya, hataya düşmüşlerdir. Çünkü binadaki temelleri bozuktur. Nitekim şöyle bir gerçek vardır; hadiste şöyle demiştir: "Senin bir şeyi sevmen, (seni) kör ve sağır kılar." (274) Nitekim: "Her sırça içindekini dışa sızdırır" denmiştir. Burada bir uyarı bulunmaktadır. Çünkü yüce Allah dilediklerini saptırır, diledliklerini de hidayette kılar. Dolayısıyla bunların dalaleti ya da sapıklıkları, sefih ve bunaklardan oluşan bir topluluğun dalaleti sebebiyledir. Biz tüm bu sözleri, tevilcinin nakline dayanarak söyledik. Belki de tevilci, şeyhinin sözlerinden açıkça batılı gösterenleri yazmamış, kesmiş olabilir. Nitekim şu sözüyle işaret etmektedir ki: "Gerçek şu ki, Allah, Meryemoğlu Mesih'tir" ibaresi hasr ifade etmektedir. Çünkü şeyhin sözü buna işaret etmektedir, öyleki, kelamın mecmuu, sözün bütünü küfürdür."

Kuşkusuz böylesi bir temel, manayı bozmaktadır. Çünkü bunun ifadesinde, meramından yapılan nakle göre bunun bozukluğu ortadadır. Diğer taraftan, açıkça bunun batıllığını gösteren bu, sonuçsuz prensip, bozuk menşe ortadadır. Meselâ bir kimse kalkıp: "Muhammed, bizzat Allah'ın kendisidir" dese, kuşkusuz bu kimse icma ile küfre girmiş olur. Ancak İbn Arabî'nin mezhebinin ve Fususu şerh edenlerin mezhebinin hilafına, onlar gibi düşünenlerin de hilafına. Çünkü bunlar, "Adlin kemalini gösteren ve Hıristiyan taifelerinin ihtilafları bakımından uyaran fasl (munfasıl) zamirini ayıramadılar." Öyleki kimileri, "Allah, üçün

üçüncüsüdür” derken, kimisi de: “Allah, Meryemoğlu Mesihtir, sadece odur” dediler. Yani üçü söz konusu etmeksizin sadece odur, dediler. Böylece yüce Allah, tıpkı ziyade yani ilave gibi hasrın da küfür olduğunu açıkladı. Yani ilahların sayısında, üç ile kayıtlanmasında gerçeği açıkladı. Çünkü bu, hıristiyanlarca söylenen bir ifadedir.

Bir de “Allah, üçün üçüncüsüdür” diyenler küfre girmişlerdir. Yüce Allah’ın: “Üç kişi gizli konuşsa mutlaka dördüncüleri O’dur.” (275) kavline gelince, bu imanla ilgilidir. Dolayısıyla onları red etmektedir. Çünkü iki ayet arasında ne ibare ve ne de işaret yönünden bir ilgi ve alaka yoktur. Kaldı ki gizlilikte ve başka hallerde ilahın, yüce mevlanın birlikteliği icma ile sabit olan bir gerçektir. Bunda herhangi bir tartışma da yoktur. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Nerede olursanız O (Allah) sizinledir.” (276) Burada bir sayıdan sözedilmesinin bir anlamı yoktur. Kaldı ki yüce Allah bu manayı genelleştiriyor. Öyleki bu mananın içine, üçüncüleri de girmektedir. Nitekim şöyle devam ediyor ayet: “... İster bundan daha az, ister daha çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar, O, onlarla beraberdir.” (277) Buradaki maiyyet yani beraberlik, mutlak manada imanla ilgilidir, yoksa ilahlıkta ortaklık manasında bir müşareket değildir. Çünkü ilahlıkta müşareket yani ortaklık küfürdür, nankörlüktür. Bunda çok ya da az birdir, hatta iki anlamındaki bir müşareket de böyledir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

“İki ilah edinmeyin. O, sadece bir tek ilahtır.” (278)

Kısacası, asıl amaç, müridin tevhidi tarifi budur, bununla müridlik makamını elde etmek ister, oysa yüce Allah dilediğini işler ve murad ettiğini de hükmeder.

Bir de tevilcinin: “Münezzeh olan Allah, tüm eserlerin mebdeidir” sözü ile bu açıdan tüm eşya ile birlikte bir yakınlık (mukarenet) ve beraberlik nisbeti sözkonusu bulunmaktadır. Dolayısıyla O, maiyyet (yani beraberlik, birliktelik açısından tüm eşyanın aynısıdır, kendisidir. Dolayısıyla bunun Hz. İsa ile hasredilmesi, takyidi yani kayıtlanmayı gerektirmektedir. Çünkü bu bir yalandır, batıl olduğu da ortadadır. Kaldı ki: “Nerede olursanız O sizinle beraberdir.” (279) ayetiyle sabit olan maiyyet yani beraberlik, hissî anlamda, yani duyularla anlaşılan manada bir mukarenet ve mukarebet yani yakınlık değildir. Aksine bu, bilmekle (ilimle) ve yardımcı olmakla olan bir birlikteliktir. Yani bu türden manevî şeylerdeki bir beraberlik. Bununla birlikte, maiyyetten yani beraberlikten, aynilik manasındaki nisbet gerekmez. Meselâ Zeyd’in Amr ile birlikte varlığı, mutlaka birinin ötekisinin aynısı olmasını gerektirmez. Aksine aynîlik hululu, ittihadı ve cismiliği gerektirir. Bu itibarla yüce Allah’ın tüm bu gibi şeylerden tenzih olunması icabetmektedir. Çünkü Vacibu’l-Vücud olan bir varlığın mümkün olan bir şeyin aynısı ya da kendisi olması muhaldir, olamazdır. Allah’tan hallerimizi güzelleştirmesini dileriz. Bizi fiiller ve sözler açısından hatalara ve yanlışlara düşmekten korumasını isteriz.

Onikincisi de, Hz. Harun (a.s.) bölümündeki ifadesidir. “Allah, Hz. Harun’u, buzağıya tapanlara musallat kıldı. Tıpkı Hz. Musayı da, taki tüm suret ve şekillerde Allah’a tapınılıncaya kadar, onların başına musallat kıldığı gibi. Bu bakımdan alemden ne türden bir şey varsa, hepsine ibadet olununcaya dek bunu yaptı. Bu ya cisimlere, yıldızlara tapanlar gibi, ilahlaştırılarak yapılan bir tapınma idi ya da makama, mala, mansıplara ve heva ve heveslere kul olma anlamında bir tapınma idi. Allah’tan başka tapınılan şeylerin en çoğu bu türden olanlardır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Şu heva ve hevesini kendisine ilah edinen... kimseyi görüyor musun?” (280)

Kuşkusuz ilk bakışta bu sözünde küfür yoktur. (281) Fakat asıl meramından bunun böyle olduğu gözlenmektedir. Nitekim bu durum yerinde defalarca açığa çıkarılmıştı. Dolayısıyla onun bütün bunlardan muradı, münezzeh olan yüce Allah'ın tüm eşyanın aynısı, kendisi olduğudur. Bu ifade de, onun tüm isimlerin suretlerinde mâbud olmasını gerekli kılmaktadır. Oysaki bunun batıl olduğu, alimlerce ortadadır. Gerçi bazı sefihler, aşağılık kimseler bu gerçeği kavramasalar da bu, böyledir. Cahiller, bunların büyüklerden olduğunu ileri sürseler ve genel olarak durum bunu gerektirir gibisinden bir savunma yapsalar da, yine de batıldır. Çünkü tüm eşyaya kulluk doğru değildir. İşte bu, tevilcinin burada yanılgıya düştüğü, hak arasındaki bu müşkili çözmek için söylemek istediği husus, bir asla dayanmamaktadır. Bu, onun meramını gerçekleştirmediğinden, biz bunun sözünden yüzçeviriyoruz.

Yirmiüçüncüsü: Hz. Musa (a.s.) ile ilgili bölümde yer alan şu ifadesidir: "Ikab ve hitab halinde Firavn'a cevap veren Allah'ı alemin aynı kılınca, Firavun da aynı dil ile ona hitabta bulundu ve batıl temelini de bunun üzerine kurdu da şöyle dedi:

"Eğer benden başkasını ilah edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan ederim." (282)

Çünkü sen, öylesi bir cevap ile cevapladın ki, bu, iddiacılardan benim gibilerine uygun düşmektedir.... ilh" Bu türden batıl ifadeleri sürüp gitmektedir. İşte bu, ondan gelen cüz'î manada bir meseledir ki, genel bir kaideye, küllî bir kurala dayanmaktadır. Bu da aynîlik esasını içermektedir. İşte bu, vücudiyenin, dehriyenin, hululiye ve ittihadiyenin mezhebidir. İslâmî taifelerden olan bu taifelerin küfründe icma bulunmaktadır. Nitekim Kur'ân âyetleri, Hz. Peygamberin hadisleri, kendilerinden razı olunan seçkin sofiye önde gelenlerinin inançları bu gerçekleri ortaya koymaktadır. Yani sünnî cemaatten olanların inançları buna delildir.

Tevilci diyor ki: "Musa, doğunun ve batının Rabbi" derken, o, işaret diliyle, Sübhan olan Allah'ın, alemin aynısı olduğunu demek istiyordu. Çünkü Rabb, murabbiden, mucidden ve münşiden ibarettir. Çünkü O, eserlerin, hükümlerin mebdeidir (başlangıcıdır). Mukarrin olan mebde ise ayndır (o şeyin kendisidir). Nitekim bu daha önce geçmişti. Firavun demişti ki: "Sen, Rabbi, alemin aynı, kendisi kıldın, nitekim ben de alemdenim. Eğer sen, Ademoğullarından isen, benim ilahlık davamda doğruluğum, Rablık iddiasında seninle uygunluğum içinde olduğum ortaya konmaktadır. Sen, eğer bu işte benimle şerik yani ortak isen, aramızda bir fark vardır ki, o da, görünürde benim mertebem, tahakküm mertebesinde bulunmasıdır. Bunun onunla çelişmesi aynı zamanda açık bir emirle tahakkümün kendisinde bulunmasındandır. Nitekim şu ifadesiyle bunu açıklamaktadır:

"(Musa) demişti ki: Sana apaçık bir şey (delil) getirmiş olsam da mı? (Firavun da) şöyle demişti: Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi getir." (283)

Bilcümle bu karşılıklı görüşme, fıtrat lisanıyladır, yoksa fikir yani düşünce diliyle değildir."

Doğrusu bu, sözünün bozukluğu ve fesadı nedeniyle, bir cevap değildir. Aksine bu, meramını gerçekleştiren bir tavzih ve açıklamadır.

Yirmidördüncüsü: Yine aynı bölümdeki şu ifadesidir: "Aslında Firavun, tahakküm etme mevkiinde idi ve kılıç sahibiydi yani hükümranlık kendisindeydi. Bunun içindir ki şöyle diyordu: "Ben sizin en yüce Rabbinizim." (284)

Yani hepsi birbirlerine oranla her ne kadar Rab iseler de, Firavun, "Ben sizin en yüce Rabbinizim. Çünkü kesin ve açık anlamda hükümranlık bendedir" diyordu. Nitekim

sihirbazlar bunun doğruluğunu görünce, onun bu davasındaki doğruluğunu bilince, bu manayı ona karşı inkara kalkışmadılar. Aksine ikrar ettiler ve şöyle dediler:

"Ancak bu dünya hayatında hüküm verebilirsin." (285) Böylece Firavun'un: "Ben sizin en yüce Rabbinizim" sözü sahih olmuş oldu. Her ne kadar başkaları, Hakkın aynısı idilerse de, Firavunun yukarıdaki sözü sahih olmuş oldu. Suret şekline gelince, halkın arasında olandan, o, Hakkın aynıdır. Dolayısıyla onların ellerini ve ayaklarını, hakkın aynılığı içinde, batıl şeklinde kesti."

Şimdi sen, bu anlamsız ve hiçbir şey ifade etmeyen söze bak. Bu söz, sadece cahilin ve gafil kimselerin sapıklığına neden olabilir. Her ne kadar akıllı kimsenin ve fazıl kamil kişinin ifadesi gibi olsa da, aslında değildir. Çünkü kullar arasında geçerli olan şey, dikkate alınacak durum itikaddır, inançtır. Aksi takdirde hükemadan bir çok kafirler geçti ki, onların kelamını anlamaktan aciz kaldılar, bunlardan sonra ortaya çıkan faziletliler ve akıllılar böyle bir duruma düştüler. Sen de kesinlikle bilirsin ki, Allah dilediğini saptırır ve dilediğini de hidayette kılar.

Tevilci, problemi çözmekten aciz kalınca, bu defa sözünü tavzihe ve meramını tashihe başladı. Öyleki böyle bir durumda, onun makamının batıllığı noktasında onunla ortak oldu. Dolayısıyla onun hak ettiği küfrü bu da hak etmiş oldu. İşte bu, bir çok küfür türlerini kapsayan kelimelerine karşı son itirazlarındandır. Bunların da en büyüğü aynilik davasıdır. Daha sonra da "O, ne aynidir, ne de gayrı" tarzındaki davası, bunun peşinden peygamberlere dil uzatması ve bunun ardından da, bunların velilerin hateminden yani sonuncusundan feyiz almaları, kafirlerin cehennem ateşinde yanmayacaklarını savunması, ebedî olarak kafirlerin cehennemde kalamayacaklarını belirtmesi gibi ifadeleri yer almaktadır. Oysaki kendi kitapları bu türden iftiralarla dopdolu bulunmaktadır. Ancak ortaya koyduğu ifadelerini iyi zatların ifadeleriyle kararak, karma bir şey ortaya koymuş ve böylece Hak ile batılı, birbirine karıştırmıştır. Aşağılık olan şeyleri, Akşemseddin'den (286), yazdığı risaleden, onun tarikatı üzre ortaya koyduğu eserinden aktardığına göre, geçersiz şeyleri süsleyerek göstermeye çalışmıştır.

Çünkü o, "Füsus" adlı eserinde der ki: "Aslında ilahlık davasına kalkışan kişi, davasında sadıktır, doğrudur." Alimlerin sözlerini inkar etmiştir. Alimler: "Fanilerin vücudu (varlığı) izmihlale uğramaz, zat ile fena halindeyken, hakikat ve gerçek anlamda mahvolmaz, yok olmaz. Ancak histe (duyularda) ve hayalde kaybolur. Çünkü varlıklar, müstakildirler, kendi zatlarına dayanmaktadırlar. Hak Sübhane'nin bir gölgesi değildir."

Şimdi sen de burada görmektesin ki, aynilik konusunda şeyhi ne söylemiş ise, bu da ayni davayı savunmaktadır. Bu, ister hululiyeye muvafık düşsün, ister ittihadiye ile mutabık olsun birdir. Heralukarda, şeriatın öngördüğü akidelere aykırı düşmesi nedeniyle o, ilhadiye taifesindendir. Bilindiği gibi, şeriatın öngördüğü akaidi, İslâm alimleri açıklayıp ortaya koymuşlardır.

Burada daha çok garipsenecek olan şey, İbn Arabî'nin sözlerinin doğruluğunu, ona tabi olan, sözlerini şerheden ve meramını ortaya koyanları delil göstermeye kalkışmasıdır. Daha sonra da vahdet-i vücutcuların ve inkarcı vücutcuların sözlerini şahitlik konusunda, aynı imiş gibi birbirine karıştırıp sunmuştur.

Mekkî Şeyh diye tanınmış bulunan tevilcinin sözüne gelince, güya bu kişi, 37 yıl, İbn Arabî'nin sözlerine hizmet etmiştir. İşte bu ifade göstermektedir ki, kendisi aptal ve cahilin biridir. Çünkü ömrünü boşa geçirmiştir, kendisine yararlı olmayan şeylerle zaman

kaybetmiştir. Hatta kendisi için zararlı olanla uğraşıp durmuştur. Eğer Kitap ve Sünnetle ömrünü geçirseydi, kesinlikle bunun iyiliğini görür. Dolayısıyla kendisini kötülüklerden, zarardan, sapıklıktan ve küfre girmekten korur ve kurtarırdı.

Şimdi Huccetu'l-İslâm Gazzalî'nin sözüne bir bakın hele, diyor ki, pek değerli ömrümden bir kısmını "el-Basît, el-Vasît ve el-Vecîz" adlı eserleri yazmakla geçirdim. Oysaki sonuncu eseri, Nevevî ve Rafiî tarikiyle, Şafiî mezhebinin temel eserlerindendir. Daha sonra, bulunduğu hal ve makamdan fakihlerin yoluna geçişini, İhya (287) adlı eseriyle geçtiğini belirtmektedir. Vefatı sırasında Sahih-i Buharî göksünün üzerinde imiş. Dolayısıyla böylece, iyi bir sonla yüce Allah'a gitmesini belirtmek istemiştir.

Bir de, "Şeyhi, Hz. Muhammed'e has olan velayetin hatemidir" şeyhinden sonra zahirî ve batınî durumunda Hz. Muhammed'in kalbi üzere olanı bulunamadı" ifadesine gelince, bu, mücerred bir sözden ibarettir. Çünkü bu, herhangi bir delilden yoksun, öylesine ortaya atılmış boş bir sözdür. Çünkü ondan sonra birçok velilerin bulunacağı, onun sözünün geçersizliğinin apaçık bir hücceti ve delilidir.

Bu sözün rüyasında olduğunun doğruluğunu varsaysak, bunun bir tevili olur ki, bu da şöyle olur. Bu, söz küfür ve imanla karışmış, hak ile batılın birbirine karıştığı bir ifade olabilir. Çünkü "Bembeyaz gümüş" Nurlu Hanif dininden ibarettir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu süt ile yorumlaması da buna bir işarettir. Çünkü bu da süt gibi beyazdır. Sakar cehenneminin ateşine benzetilen kızıl altına gelince, bu da çeşitli küfür nevilerinden ibaret olan durumu göstermektedir. Çünkü bu imanı götürmekteki işin hakikati ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla bu manaya göre o, azgın şeytanların velilerinin sonuncusu anlamını taşır. Bu noktada da rüyası doğru olmuş olur. Çünkü bunun gibisi, ondan sonra bir daha ortaya çıkmadı. İnşaallah da onun gibisi bir daha çıkmaz da. Çünkü bunun mezhebinin zararı ve meşrebinin kötülüğü, Deccal (288) ve onun gibisinden çok daha zararlıdır ve Hıristiyanların tasniflerinden (ortaya koyduğu eserlerden) da kötüdür. Çünkü her bir müslüman için Deccal'ın kelamının batıllığı ve Hıristiyanların görüşlerinin geçersizliği hemen bilinen bir gerçektir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ilimlerini bilmeyen aptal kimsenin gönlünde İbn Arabî'nin sözü, tüm damarlarına sirayet eden bir zehir gibidir.

Bir de yine şu sözüne gelince, şeyhinin yaklaşık bir kadar telifi, eseri bulunmaktadır. Nitekim yaklaşık bin bölümden oluşan Futuhat-ı Mekkiye kitabı bunlardan biridir. Nitekim iki futuhat büyüklüğünde bir de Kur'ân tefsiri vardır, "el-Cem'u ve't-Tefsîl, fî Esrari't-Tenzîl" adını taşır. Tevil makamında bu faydalı değildir. Çünkü tüm eserlerinin özeti durumunda olan "Fusus" ve "Futuhat" adlı iki eseri, içinde taşıdıkları küfür ve hezeyanlar bakımından bir umdedir. Asıl itibar, dirayetin tankikinde, gerçekleşmesindedir. Yoksa çokça rivayetler yapmakta değildir.

Diğer taraftan sen buna, tevilcinin, şeyhinin şanını yüceltmesini, keramet diye sandığı şeyleri büyütmesini de kıyasla. Bütün bunların bir takım harikulade durumların ortaya sergilenmesiyle birlikte -doğruluğunun kabulü durumunda- birer istidrac olması da ihtimal dahilindedir. Nitekim Firavun ve benzeri sapıklar gibilerinde bu türden durumlar ortaya çıkmıştı.

Bir de, şeyhinin Şeyhul İslâm Şihabuddîn Sühreverdî'yle (289) aralarında görüşme, konuşma ve hitap olmaksızın buluşmalarından sözetmektedir. Güya bu buluşmada birbirleriyle hiç konuşmaksızın biri ötekisinin durumunu sorar. Bunun üzerine Şeyhulislam demiş ki: "Ben sahili olmayan bir deniz gördüm." Şeyhi de Sühreverdî hakkında şöyle söylemiştir: "Ben öylesi bir adam gördüm ki, tepeden tırnağa sünnet ile dopdoludur." Bu, bilindiği gibi her

birinin ötekisinin durumunu bildiğine yorumlanan bir ifadedir. Bu, o dönemin bir tahayyülüdür ve aynı zamanda, ehlince bilinen sözlerine muttaki olmazdan önce, Şeyhu'l-İslâm'ın tasavvurudur. Kaldı ki bu, o, şahsın yerilmeye layık olduğunu ve buna hak kazandığını bilmezden önce olması ihtimali de vardır. Bir de, bunun ibaresinde, onun dur durağı olmayan bir deniz olduğuna ilişkin de bir işareti olabilir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"İki deniz bir değildir." (290)

Çünkü şeriat denizinin suyu tatlı ve doyurucudur, içimi de kolaydır. Çünkü hakikatle karışmıştır. Ancak hakikat denizi öyle değildir. Hakikat denizi kimi zaman suyu tuzlu ve acıdır. Şeriat yolu ve tarikat yolu üzere olunmayınca böyledir. (291) Bilakis derler ki: "Aslında şeriat, hakikat denizinde yüzen tarikat gemisi gibidir. Kim bu gemiye binerse kurtulur, kim de ondan uzak durursa, ondan yüzçevirirse batar, boğulur. Demiştir ki: Kurtuluşa gel, kurtuluşa. O kimse için bir sığınak ve kurtulunacak yer olamaz. Sana tavsiyem, Hz. Nuhu'nun gemisine ve onun gibi fetihler erbabının gemisine binmektir. Eğer sen, kendin için ruhtan ya da candan bir huzur istersen, buna bağlanmalısın. Sonra kim bu gemide huzur bulmak isterse, ta sabahtan, gece vaktine dek, böylece kurtuluşu elde eder. Dünyada kurtuluş, sağlam din ve sırat-ı müstakim üzere bulunmaktadır. Aynı şekilde kıyamet gününde, sırat köprüsü üzerinden geçecektir ki, bu, cehennemin üzerinden geçmektedir. Buradan geçince Naîm cennetinde karar kılacak, yüce Allah tarafından en büyük sena ve övgüyle karşılaşacaktır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Bir de çok merhametli olan Rab'ten sözlü selam." (292)

Bir de Şeyhu'l-İslâm İbn Abdusselam'dan yapılan bir nakil var, güya burada İbn Arabi'yle ilgili olarak: "O, doğru ve samimiydi" demiştir. Bu, ifade önceki anlatılanlarla çelişkilidir.

Cezerî, kendisine varan sahih senediyle, onun hakkında der ki: "O, bir zındıktır." İlk ifadenin doğruluğu var sayılsa bile, bu, ondan küfür gerektiren sözlerinin ortaya çıkmasından önce olabilir. Bu noktayı iyice düşün.

Bir de ona yapılan bir isnad vardır. Güya, ta Hz. Peygamber, torunları aracılığıyla, Ali b. Musa Rıza aracılığıyla kendisine ulaşan hırkanın giyilmesi meselesi vardır. Güya bu Maruf'u Kerhî"ye, bu da İmam Ali b. Musa Rıza'dan, o da atalarından Hz. Peygambere dek varan bir silsileyle almıştır. İşte saygın âlimlerce, siyer ve hadis erbabınca böyle bir durum söz konusu değildir, sahih değildir. (293)

Ayrıca şu sözüne de gelince: "Hüseyin de aynı zamanda bunu dedesinden almış, o da Cebrail'den, o da yüce Allah'tan almıştır." İşte bunun batıl ve asılsız olduğu ortadadır, herhangi bir delilden de yoksundur. Kendisinin hizmet yolu, meşayih tarikiyle, Üveys'e dayanmaktadır. O, Hz. Ömer'den ve Hz. Ali'den -Allah her ikisinden de razı olsun- almıştır gibilerinden ileri sürülenler de, gerçekle ilgisi yoktur, bilinen bir şey değildir. Aksine bu hususta meşhur olan şudur: "Üveys değil, Hz. Ömer ve Hz. Ali, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hırkasını giymişlerdir. (294) Kaldı ki bu da öncekisi gibi doğru kabul edilse bile, itibar hırkaya değil, sanatadır. Demiştir ki: "Ebu Yezid, makamda ilerleme kaydetmek için ve bundan yararlanmak için ondan hırkayı istemiştir?" Ona demiştir ki: "Eğer sen, Ebu Yezid'in derisini de giysen, yararlı ilim ve salih amel dışında sana bir yararı olmaz. Allah dilediğini işler, dilediğine de hükmeder." Nitekim onu şu gerçekte teyid etmektedir. Münafıkların liderine, ona kefen olsun diye bir gömlek, Hz. Peygamber'in gömleği giydirilmiştir. (295)

Bununla şu gerçeği ortaya koymak istiyordu. Üstte görünen giysi, süslü görüntü, bunu giyen kişi uygun davrananlardan değilse, bu, ona hiçbir yarar sağlamaz.

Ayrıca bilinmesi gereken bir diğer husus da, "Şifa" adlı eserin sahibi Kadî İyad'ın anlattığına göre, Müminlerin Emiri Hz. Ali b. Ebu Tâlib (k.v.), Abdullah b. Sebe'yi yaktırmıştır. Çünkü Abdullah b. Sebe, Hz. Ali'ye: "Sen ilahsın, hak ilahsın" demiştir. Abdülmelik b. Mervan da, Mütenebbî'yi asmıştır, öldürmüştür. Nitekim halife ve meliklerden bir çokları bu türden fiillere girişmişler, kendi dönemlerindeki alimler de onların bu türden yaptıklarını uygun bulmuşlardır. Nitekim Bağdat fakihleri, Muktedir Billah zamanında, Hallac'ın katlinde icma yapmışlardır. Çünkü Hallac ilahlık davasına kalkışmıştır. Hulul inancını savunmuştur. Nitekim "Enel Hak-Ben Allah'ım" sözü ile, "Cübbemde bulunan Allah'tan başkası değildir" ifadesi buna neden olmuştur. Oysa dış hali bakımından şeriata bağlıydı. Alimler kendisini zındık olarak kabul ettiklerinden ötürü, tevbeasini kabul etmemişlerdir. Gerçi suret ve şekilde doğru idiyse de durumu kabul görmedi. Kısaca o da, öteki cahil sofiler gibi, İslâm'a mensub olduğunu, marifet sahibi bulunduğunu söylemekteydi.

Çünkü diyorlardı ki: "Salik, vasıl olunca, yeşil ağaca suyun sızması gibi, Allah da ona hulul eder, öyleki herhangi bir temayüz ve başkalaşım da olmaz. Aynı zamanda bir ikilik de olmaz. Bu durumda; gerçekte öyle olmamakla birlikte: "Ben oyum, o da bendir" demek doğru olur. Tıpkı iki şeyin ayniyle ötekisine dönüşmesi, ötekisinin de aynen berikisine dönüşmesi gibidir. Bu, akıl hükmündedir, müşahedenin zaruri şehadetidir ki, bu, muhaldir, herhangi bir delile de gerek yoktur. Bu, mecazî anlamda mümteni değildir. Meselâ: Vahdet tarikiyle, iki suyun bir kapta toplanması gibi bir ittisal ve birleşme, yada su ile toprağın karışmasıyla olan bir içtima, toplanma gibi olur ki, bu sonuçta çamura dönüşür. Ya da kevn (olma) ve fesad (bozulma) yoluyla olabilir. Örneğin, suyun ve havanın galeyan (kaynama) sonucu bir tek havaya dönüşmesi, ya da istihaleye, değişime uğraması gibi. Yani tağayyür (değişim, başkalaşım), örneğin bir cismin öncesi siyahken sonradan beyazlaşması ya da aksi olması gibi. İşte bütün bunlar değişim kabul eden hadiselerdendir. Yoksa Allah'ın zatı böyle değildir. Ona ait sıfatlar da böyledir. Bunlar muhal yani olamaz şeylerdir. Dolayısıyla bunların mümkün olan şeylerden herhangi birisine hululu asla olamaz. Ya da mahluk yani yaratıklarla ittihadı, birleşmesi sözkonusu olamaz. Çünkü tüm erbabın Rabbi olan ve kadim olan Allah ile hadis yani sonradan var olanlar asla bir olamaz, aralarında bir münasebet de yoktur.

Ayrıca şu gerçek de bilinmelidir ki, herşeyden münezzeh olan yüce Allah, iftiracıların kendisi ve Rasulleri hakkındaki iftiralarını, inkar yoluyla hikaye etmiş, onların sapıklıklarından uzak durulmasını, gelecekte işlediklerinden ötürü tehditlerini bildirmiştir. Nitekim bunun benzeri hükümler Hz. Peygamber (s.a.v.) hadislerinde açıklamışlardır. Selef ve Halef alimleri de yine bu gerçekleri, din önderleri de aynı şekilde, kafirlerin, ilhadçı dinsizlerin bu hezeyanlarını kendi kitaplarında, meclislerinde açıklamışlardır. Böylece halk için gerçekler açıkça ortaya konsun istemişlerdir. Karışıklığa meydan verebilecek kuşkularını önlemek istemişlerdir. Nitekim Ahmed b. Hanbel için de, bu konuda Haris b. Esed el-Muhasibî'ye karşı söyledikleri olmuştur. (296)

Nitekim bu husus "er-Riaye" adlı eserde hikaye olunmuştur. Ahmed b. Hanbel benzerini, Cehmiye'yi ve Mutezile'den Kur'ân mahluktur diyenleri ret hususunda aynı şeyi yapmıştır. Belki de aradaki fark, birinci kelam (söz), Kitap ve Sünnet ile sabit olan batıl akideleri hikayedir. Bu da açık bir şekilde ortada olduğundan ayrıca bir açıklamaya da gerek yoktur. Ya da sanki hasmın delillerini önce anlattı ve açıkladı, sonra da, kendisine ait beyyineleri ve delili açıklayıp, bunları tercih etmiş oldu. Oysa ikinci kelam yani söz böyle değildir. Çünkü bu ikincisinde gerçek olan vakıayı, durumu, bir soru ve cevaba gerek duyacak şekilde ortaya

koydu, anlattı. Nitekim biz de bu kitapta aynını yapmıştık. -Yine de en iyisini bilen yüce Allahtır.-

İşte bu gerçek var ya, alimlerin açıkça belirttiklerine göre, Kaderiyye, Cebriyye ve benzeri mezheplerin reddi konusunda gerekeni yapmak farzı kifayedir. Çünkü şeriatı korumak, muhafaza etmek ve gerekeni yapmak bu hususta bir şarttır. Kuşkusuz vücudiyye görüşünü savunanların küfrü apaçık ortada olduğu gibi, İslâmî taifelere olan zararı da ortadadır, hem bu zararlar oldukça da çoktur. Bu itibarla kitaplar tasnif ettiler, risaleler yazdılar ve bu kitap ve risalelerde, sıradan halkın kafasını bulandıracak meseleleri açıklamış oldular. Buna Kitap ve Sünnetten de deliller getirerek adeta yaptıklarının sanki Kitap ve Sünnete uygun olduğunu göstermeye çalıştılar. Böylece dalalete ve sapıklığa yol açmış oldular. Her istekli ve soran açısından böyle bir durumu sergilediler. Mansur'un "Enel Hakk - Ben Allah'ım" sözünün ve Ebu Yezid (Beyazid Bestâmî'nin): "Cübbemde Allah'tan başkası yoktur" ve benzerlerinin aksine. Çünkü bunlar iki yönden işin en hafifidirler.

1- Bunun tevile daha yatkın ve yakın olmasıdır. (297)

2- Söylenenlerin aslının olmaması (ihtimali). (298)

Dolayısıyla bu taifenin Ebu Yezid (Beyazid'i Bestamî)'den naklettikleri şu ifadeye itibar olunmaz. Güya Ebu Yezid: "Arifin en alt derecesi, Hakkın kendisinde ve onun da Hakk içinde cereyan etmesidir. Bu durumda kendisinde Rablık hali cereyan eder."

Bir an, bu ifadenin doğruluğu kabul edilmiş olsa bile, bunun tevili yapılabilir. Denebilir ki, salik öyle bir makama gelmiştir ki, burada ayağı kaymıştır. Böyle bir durumda kendisinde güzel bir söz beklemek de gerekmez, meramının iyiliği de düşünülemez. Ancak yine ondan nakledilen şu ifadeye gelince, "Sofî zat itibariyle kadim, sıfatları itibariyle de ezelîdir." Kesinlikle böyle bir şey ondan sahih olamaz. Şayet o bununla gerçek manayı demek istiyorsa, kesinlikle kafirdir. Eğer bununla, hakiki kadim katında malum olması ve bilinmesi açısından zatı ve sıfatların kadimliğini demek istemiştir, denilirse, o zaman konuyu sofiyle tahsis etmesinin de bir anlamı yoktur. Ancak denilebilir ki, bu mana, başkasına değil, ancak sofiye zahir olur,g örünür. Örfî ilim sahiplerine değil. (299) Dolayısıyla yukarıda anlattıklarını buna göre kıyasla. Çünkü o, Kitap ve Sünnetten kaynaklanan bir inancı, akideyi müslüman için helal görmemektedir. Ümmetin alimlerince bilinen şu ki, bu taifenin sözüne, kelamına ve bu cemaatin kavline meyleder. Bu, dirayete dayanmaksızın yalnızca mücerred anlamda rivayetten ibarettir. Buna, bunun aslının olmadığına hükmetmek gerekir. Hatta bu, ehlince uydurmadır, yapaydır. ANcak sahih ya da hasen yollardan biriyle sabit olması veya bunu nakledenin örneğin Kuşeyrî (300) gibi güvenilir olmasının herkesçe biliner olması halinde durum farklıdır. O, Cüneyd'den naklediyor. Kim Kur'ân-ı hıfzetmez ve hadisi yazmazsa, bu konuda kendisine uyulmaz, peşinden gidilmez. Çünkü bizim ilmimiz Kitap ve Sünnet ile kayıtlıdır. Ayrıca bazı tarihî nakillerde görmüştüm: "İbn Arabî, hicrî 590 yılından sonra Endülüs'ten ayrılmış, Mekke'de mücavir olarak kalmıştır. Burada hadis dinlemiş, Futuhat-ı Mekkiye adlı eserini burada yazmıştır. Tasavvuf hakkında görüşleri ve ifadeleri vardır, bilgisi bulunmaktadır, marifet sahibidir. Yani ileri sürdüğü görüşlerde bilgi sahibidir. Burada birçok kitapları, amacına göre ve inancı doğrultusunda tasnif etmiştir. Sofi taifesiyle ilgili metodları ortaya koymuş, burada birçok şiirler yazmıştır. Bir süre de Dımaşk (Şam)'da kalmıştır. Daha sonra Rum ülkesine (Anadolu'ya) geçmiş, burada kabul görmüş, bir çok haller sergilemiştir. Daha sonra yine Şam'a dönmüş ve burada vefat etmiştir.

Yine sahibi (arkadaşı) der ki: Bunu Ebu Hayyan'ın yazısından naklettim. Zehebî bunu, "el-İber" adlı eserinde zikretmektedir. Tasnifler sahibi ve vahdet-i vücudu benimseyenlerin lideri der, diye aktarmaktadır. Sonra devamla diyor ki: "Büyük bir suçla itham olunmuştur."

Şeyhu'l-İslâm Takıyyuddîn Ali b. Abdulkafî es-Sübkî, İbn Arabî ve ona uyanları, dalaletle ve cahillikle nitelemekte, İslâm yolundan çıkmış olduklarını belirtmektedir. Çünkü der ki: "Bana, Hafız Zeynuddîn Irakî ile Nureddin Heysemî'nin, Nevevî'nin el-Minhac'ına yaptığı şerhte, vasiyyet bölümünde bana haber verdiğine göre, kelamcıları anlattıktan sonra, nitekim sofiyye de böyledir. Onlar da kelamcılar gibi kısımlara ayrılırlar. Bu her iki kesim de aynı vadide hareket ederler. Kimin amacı, Sübhan olan Rabbi, isimlerini, sıfatlarını, kendisiyle ahlaklanmak caiz olan ahlakı öğrenmek isterse, onların halleriyle hallenmek, maarif nurlarıyla aydınlanmak, ilahî maarifle nurlanmak, yüce hallerin sırlarına ermek isterse, işte o, alimlerin en bilginidir. Bu konuda vasiyyet açısından alimlere yönelir ve onlar üzerinde durur. Fakat kim de İbn Arabî ve tabileri gibi sofiyye taifesinden olmak isterse, bu müteahhirin kimselerden olmak isterse, onlar cahildirler, sapıktırlar. Saygın âlimler olmak bir tarafa, İslâm yolundan da çıkmış kimselerdir.

Zehebî'nin "el-Mîzan'da zikrettiğine göre, demiştir ki: "Femsefî tasavvufla ilgili olarak, vahdet ehliyle alakalı olarak kitaplar yazmış ve bunlarda hoş karşılanmayan, inkarı gerektiren ifadeler kullanmıştır. Alimlerden bir kısmı kendisi hakkında bu ifadeleri zındıklık olarak saymışlar, bir kısmı da ariflerin irşadları ve saliklerin remizleri olarak değerlendirmişlerdir. Kimisi de bunları müteşabih olarak görmüş, ilk bakışta küfrü göze çarpmakla beraber, bunların içeriğinde hak ve irfan yatmaktadır, demişlerdir. Bu, onun zatında doğrudur ve değeri de yücedir, diye de belirtmişlerdir. Başka bir kısmı da şöyle demektedirler, bu küfrü ve sapıklığı söylemiştir. Kimisi de, o, bu şekilde ölmüştür. Bunlara göre, zahir olan şudur, o yaptıklarından dönmüş ve Allah'a yönelmiştir. Çünkü o, asarı bilen, sünnet hakkında bilgi sahibi olan, ilimlere ortaklıkta güç ve iktidar sahibiydi, demişlerdir. Demiş ki, sözüm, o ki, ben de onun içindeyim, yani o görüşteyim. Bu kimsenin Allah'ın velilerinden olması da caizdir. Ancak öyle bir veli ki, Hakk ölüm sırasında onu kendisine cezbetti, çekti. Son anında güzel bir ölümle öldü.

Kelamına gelince bu, onun anlayışına ve ittihad düşüncesi kurallarına göredir. Onların ibarelerini cemetti, böylece sözlerinin hilafına hak ortaya çıktı. Yine bunun gibi, kim Füsus'u dikkatle incelerse, iyi bir şekilde düşünürse, ona şaşılacak şeyler aydınlanır. Çünkü zeki kimse, bu sözleri düşündüğünde, benzerlerini incelediğinde, şu iki adamdan, iki görüşten birine sahip olur. Bu, ya batınî anlamda ittihadiye görüşündedir ya da gerçekte Allah'a inanan müminlerdendir ki bunlar, bu düşünceye sahip olanları kafirlerin de kafiri saymaktadırlar."

Tarihu'l-İslâm'da da demiştir ki: "İbn Muhibb el-Hafız'ın, kendisinden izinli ve ondan duyma olarak haber verdiğine göre, bu kişi, bazan tasavvufa dalar, uzlete çekilir, aç kalır, uykusuz kalır. Bunun üzerine kendisine bir takım şeyler açılır, bunlar hayal alemiyle karıştırır, düşünceleriyle ve fikirleriyle karar. Bu, onda bir hüküm halini alır. Dolayısıyla hayal gücüyle bir takım şeyler görür de, bunları hariçte var sayar, kendiliğinden bir sesler duyar da, bunun Allah'tan olduğunu sanır. Oysaki bunların hariçte asla varlıkları mevcut değildir, o böyle inanmaktadır. Hatta demiştir ki: Alemin işlerini tedvir konusunda benim velayetimle ilgili olarak, bu yazdıklarımla Hakk beni durdurmuş değildir. Taki bana, benim Muhammedî velayetinin hatemi, sonuncusu olduğunu da bildirmiştir. Bunu Fas şehrinde bildirdi. Sene 95 yılında idi. Perşembe gecesi idi. Sene 630 da idi. Hakk, beni beyaz bir kağıdı imzalamak üzere durdurdu. Ben bunu onun izniyle resmiyle çizdim: "Bu, Rauf ve Rahim olandan saygın (kerim) bir ilahî imzadır. Falana gelmiştir. O'nun bize yardımı bolca olmuştur. Onun kasdı bizi boşa çıkarmamıştır. Kendisine havale olunan şeye kalksın. Velayet kendisini,

huzurumuzda, ay be ay, ömrü bitinceye dak örneklikten, idealden geri bırakmasın, meşgul etmesin."

Ondan gelen bu söz, İbn Arabi'yi muhafazadır. Şayet, kendisinin Muhammedî velayetin hatemi olduğu ifadesinden muradı, onun hatemü'l-evliya olması ise, tıpkı peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberlerin hatemi yani sonuncusu olması gibi görüyorsa, bu doğru değildir. Bu açıkça bir yalandır. Çünkü İbn Arabî'nin yaşadığı çağda da ilmiyle amel eden alimlerden bir çok veliler bulunduğu gibi, kesinlikle ondan sonra da olacağı bilinmektedir. Eğer o sözüyle, kendisinin Fas şehrinde velilerin hatemi yani sonuncusu olduğunu demek istiyorsa, bu da yine öncekisi gibi doğru ve sahih değildir. Çünkü o şehirde de, İbn Arabî'den sonra çok hayırlı veliler bulunabilmiştir. Zaten bu meşhur olan bir husustur.

Ben de diyorum ki, keşke sadece bu yalan ve iftira ile yetinseydi. Açıkça küfür olan bu gibi ifadeleri söylememiş olsaydı ve peygamberlerin hatemi yani sonuncusu, velilerin hateminden feyiz alır türünden kesin küfür olan sözleri etmeseydi. Nitekim bunlar peygamberlerden söz edilirken geçmişti.

Sonra diyor ki, bana, şeyhimiz Muhaddis Şemsuddîn Muhammed b. el-Muhaddis Zahiruddîn İbrahim Cezerî bir şiir okudu. Bunu onun birinci Dımaşk göçünde ondan dinlemiş. Buna göre Hafız Zahid Şemsuddîn b. el-Muhibb Abdullah b. Ahmed el-Makdisî es-Salihî kendisi için ona okumuş, bana icazet yani izin vererek, şeyhimiz (hocamız) sözü geçen İbn Muhibb şiiri okudu:

İbn Arabî, halkı davet etti de,

Kimi kitaplarında onun şaşı Deccalına uysunlar diye,

Her bir muhakkik için Firavunu yüceltti de,

Onlara imam kıldı. Ona ve hizbine yazıklar olsun.

Kendisi için, şeyhimiz Allame Muhakkik hafız, müftü ve tasnifçi yani yazar Ebu Zur'a Ahmed b. Hafız Irakî'ye sorulmuştur. Bu zatın kendisi Şafiî mezhebindendir. Bu da demiştir ki: "Kendisi hakkında kuşku olmadığı gibi, aynı şekilde Futuhat-ı Mekkiye adlı kitabında da kuşku yoktur. Fusus adlı kitabında açıkça şöhret bulduğu gibi, sarih küfür bulunmaktadır. Bunda herhangi bir kuşkuya da yer yoktur. Nitekim Futuhat-ı Mekkiyesi de böyledir. Eğer bu şeylerin bundan sadır olduğu doğru ise, ölümüne dek de bu söylediklerinde ve yazdıklarında ısrarlı idiyse, o ebedî cehennemlik olan kafirlerdendir. Bunda herhangi bir kuşku da yoktur. Bana göre doğru olan ve Hafız Cemaleddîn Mizzî'den gelen nakle göre, onun kendi yazısıyla, yüce Rabbimizin Bakara Sûresi'nde: "İnkar edenlere gelince, onları uyarsan da, uyarmasan da, onlar için birdir." (301) ayetinin tefsiri hakkında kulakları tırmalayan, şeriatça da küfrü gerektiren ifadeler bulunmaktadır. Öyleki bazı kelimelerinin tevili bile mümkün görülmemektedir. Burada tevili mümkün olan, tevilinin mercuhiyetiyle birlikte buna nasıl gidilebilir? Çünkü hüküm görünürde yani ortada olana göredir.

Bana Şeyh İmam Alaaddîn Konevî (302)'den ulaşan bilgiye göre, kendisi onun ashabına yetişmiş, o, bu türden şeyi söylemiş ve: "Ancak masum olanın yani Hz. Peygamber'in sözü tevil kabul eder" demiştir. Nitekim dediği de doğrudur. Burada İbn Arabî hakkında gerekli olan şey, hakkında herhangi bir sözlenmemesidir. Çünkü ben kesinlikle bu sözlerin ondan

çıktığını bilemiyorum, ya da ölümüne dek bu inanç üzere olduğunu da bilememekteyim. (303) Ancak biz, bu türden sözlerin küfür olduğuna hükmederiz.” (304)

Şeyhimizin yani hocamızın: “Bizzat İbn Arabî’nin kendisi hakkında küfürle hükmolunmaz” ifadesine bu hususta yine hocamız Şeyhu’l-İslâm Siracuddîn Bulkînî (Belkînî), açıkça İbn Arabî’nin kafirliğini beyan etmekle, muhalefet etmiş bulunmaktadır. Nitekim bu daha önce geçmişti.

Ayrıca İbn Hayyat diye tanınmış bulunan İmam Radıyuddîn Ebu Bekir Muhammed b. Salih ve Kadı Şihabuddîn Ahmed b. Ebu Bekir Ali Naşirî -ki bu ikisi de Şafiî mezhebindendirler-, Yemen’de sayılır alimlerdendirler. Her ikisi de İbn Arabî’yi kitaplarının açıkça küfrü içermesi nedeniyle tekfir etmişlerdir. Çağımızdaki âlimlerdendirler. Bunu yine zikrettiğimiz alimlerden, her ne kadar açıkça İbn Arabî’nin adını belirtmemişlerse de, küfrüne fetva vermişlerdir. Sadece açıkça isim veren zat İbn Teymiye olmuştur. Demiştir ki: “Onlar bu sözleri söyleyenlerin küfrünü belirtmişlerdir. Çünkü soru kendilerine öyle gelmişti. İbn Arabî de o sözleri söyleyen biridir. Çünkü ifadeler kendisinin kitaplarında yer almaktadır. O eserleri kendisi tasnif etmiş ve kitapların ona ait olduğu da şöhret bulmuştur. Öyleki bu adeta kesinlik ifade etmektedir, ona nisbeti kesindir. Gerçi yine de en iyisini bilen Allah’tır.”

Sözü geçen Konevî, Hocamız Ebu Zur’a’nın sözü hakkında -Ki kendisi fıkıhta “el-Havi es-Sağîr” adlı eserin şarihidir- der ki, bunu ondan, Zehebî’nin İslâm tarihinin zeylinde gördüm. Konevî onun tercümesi hakkında diyor ki: “Bana İbn Kesir Şeyh İmaduddîn -tarih ve tefsir sahibidir- anlattı. Kendisi Mizzî ile birlikte Konevî’nin yanında bulunmuşlar. Bu arada İbn Arabî’nin Füsus’undan söz açılmıştır. Demiştir ki: “Kuşkusuz, orada söyledikleri küfür ve sapıklıktır.” Arkadaşı Cemal el-Malikî de: “Efendimiz, o, tevil olunamaz mı? demiş. O da: “Ancak masumun (peygamberin) sözü tevil olunur demiştir.” Mizzî, Hafız Cemaluddîn olup, “Tehzibu’l-Kemal ve el-Etraf’ın sahibidir. Onun burada sukutu, Konevî’nin sözünü tasdik anlamınadır. Yine de en iyisini yüce Allah bilir.

Bir de İbn Arabî’nin yüce Allah’ın: “İnkar edenlere gelince, onları uyarsan da, uyarmasan da, onlar için birdir.” (305) ayetinin tefsirine gelince” ayete şeyhimiz yani hocamız Hafız Ebu Zur’a, bana mana yönünden ezberinde bulunan el yazısıyla yazdıktan sonra, anlatılana göre, olur ki, ezber açısından kimi manalarını kaçırmış olabilir. Ebu Zur’a’nın bunu bana anlattığına göre, bunu lafzıyla belirterek demiştir ki: “Rahmetli babamdan defalarca şöyle dediğini dinledim. “Kadı Burhaneddin b. Cemaa’nın şöyle söylediğini dinlemiştim; yüce Allah’ın: “İnkar edenlere gelince...” (306) ayetiyle ilgili olarak İbn Arabî’nin hattından (el yazısından) aktardım. “Küfredenlere (inkarcılara) gelince” onların muhabbetini örtüp gizlediler. Onları uyarsan da uyarmasan da, onlar için senin uyarman ya da uyarmaman birdir. Sana inanmazlar, senden almazlar. Ancak bizden alırlar. Allah onların kalblerini mühürlemiştir. Ancak O’ndan akledip anlarlar. Kulaklarını da mühürlemiştir. Ancak O’ndan dinlerler. Onların gözlerine perde germiştir. Ancak O’nu görürler. Sana, senin yanında olana dönüp bakmazlar. Bizim onların yani koyduklarımız, kendilerine ilka ettiklerimiz şeyler bakımından dönüp bakmazlar. Onlar için uzubetten pek büyük bir azap, tatlı bir azap vardır.”

Yemen kadısı hocamız Şerefuddîn İsmail b. Ebu Bekir -ki İbn Makarrî diye tanınır, kendisi Şafiî mezhebindendir- başkalarının açıklamadığı bir tarzda İbn Arabî’nin durumunu açıklamıştır. Zebid’de, sofiyeden bir cemaat, İbn Arabi’yi büyük biri olarak vehmetmeleri nedeniyle, onun hakkında söylenenleri kabul etmemişler, reddetmişlerdir. İşte hocamız İbn Makarrî yazmış olduğu uzunca bir kasidesinde buna değinmiş, bana da bunu aktarma konusunda icazet yani izin vermiştir. Bana okuduğu şiirinden bir kısmı şöyledir:

Aman Allah'ım! Ne de intikamcı bir baskın!

Allah'ın haram ve şiarına karşı, gayretkeşçe bir saldırı.

İslâm'a tuzak kuranlarla çevrelenmiş,

Kendi karıştırması sonucu ona büyük felaketler kuruyor.

Müslümanlar içinde olaylar oluştu,

Büyük isyanlar bu nedenle küçük görülür oldu.

Allah'a karşı savaşla dopdolu öylesi kitaplar,

Yanında bulunanlardan çok oldu buna aldananlar.

Bu kitaplarda İbn Arabî cüretkar oldu,

Allah'a karşı söylediklerinde pervasız oldu.

Dedi ki Rab kuldur, kul da Rab,

Rabbim oldu teğayursuz merbub.

Teklifi reddetti, çünkü ona göre kul,

Hem ilahtır, hem kul. Böylece oldu şaşkın bir kul.

Halkı Allah'ın bir sureti ve hüviyeti görmüştür,

Tenazur anında. Aksini ise hatalı görmüştür.

Hakk (Allah) her şekle hulul eder demiştir,

O suret ve şekillerde onlardan biri görünür demiştir.

Allah'ın veradan müstağniliğini reddetmiş,

Makadirle müstağniliğini de inkar etmiş.

Tevhid kelimesinde saptığı gibi, açıkça nefyi,

Ve isbatı bilmezden gelerek reddetmiş.

Reddettiği şeyi getirdiğinin aynıdır, başka değil,

Demiş şaşkınlık anında.

Halkın kendisiyle İslâm'ı kabul ettikleri anlamı ifsad etmiş,

Onu açık bir şekilde ortadan kaldırmış.

Onun dediklerinden Arş’ın sahibini tenzih ederim,

Bu türden büyük günahları işleyenlere düşmanlık ederim.

Allah’ın azabı azbtır, tatlıdır, demiş.

Rabbimiz her faciri ateşinde nimete boğar diye söylemiş.

Der ki verada Allah’a isyan eden yoktur,

Orada affedene ve bağışlayana ihtiyaç duyula.

Allah’ın muradı emrine uygundur,

Ortada kafir yoktur, sadece emre itaat edenler var der.

Müheymin Allah katında herkes razıdır,

Mutludur, katında hüsrana uğrayan asi yoktur.

Tüm kafirler öldüler der,

Hepsi de ansızın olmaksızın inandılar.

Sadece inanmak Firavuna ait değildir ölüm anında,

Tüm inkarcılar da bu iman edenlerin içindedir der.

Ey falanca bu kimseyi yalanla ki iyi mü’min olasın,

Aksi takdirde onu doğrula da kafirin şerlisi olasın.

Nuh (a.s.)’a inanmayanları övmüştür,

Oysaki Nuh onları Veddi, Suvaı ve Nesri terketmeye çağırmıştı.

Nuh’un emrine boyun eğenleri cahillikle damgaladı,

Terk konusunda cahillerin sözünü açıkça ilan etti.

Kavminin tufanda boğulmasını önemsemedi,

Haklarında konuşanlara inkarcı cevaplar verdi.

Evet boğuldular ama ilim marifetlerine boğuldular,

Allah da onların hayırlı yardımcısıdır.

Nitekim demiştir ki Ad kavmi hem dünyada,

Ve hem ahirette Allah’a kavuşmak ve yakınlıkla kurtuldular.

Oysaki Allah, onlara lanet ettiğini bildirmiş ve uzaklaştırmıştır,

Büyüklenmesinden dolayı ona şaşarım.

Firavunu tasdik etti, şu sözünü doğruladı.

Ben sizin en yüce Rabbinizim, her Samirî'den de hoşnud kalınarak.

Firavun bilgindir ve zekidir diye övdü,

Hz. Musa için acelecidir, hızlıdır dedi.

Dedi ki Allah'ın dostu İbrahim oğlunu kesmede vehimdedir,

Oğlunun rüyası bir rüya tabircisini gerektirir.

Küfür ehlini ve enbiyayı tazim eder,

Değerlerini silerek onlara muamele eder.

Putları över, iyilikle söyler. Bunlara tapanları,

Emredenin emrine karşı çıkan asiler demez.

Allah'a karşı nice cüretkarca davranışları var,

Kötü tefsirlerle ayetleri tahrifi var.

Bile bile karıştırmadığı küfür bırakmadı,

Hiç çekinmeksizin aşırı gitmekten geri durmadı.

Der ki bize Çin'den gelecektir velilerin,

Hatemi büyük veliler için veli.

Hz. Peygamberin rütbesinin fevkinde rütbe sahibiymiş,

Peygamberin rütbesi onun dûnunda, bu nefret uyandıran şeye şaşmak gerek.

Rütbesi yüceymiş, arada bir aracı olmaksızın,

Allah'tan vahiy alırmış,

Onun aşağılık rütbesi vardır, çünkü diyor.

O umuru zevahire tâbi olanlardandır.

Der ki Mustafa'ya uymak onun yüce değerini düşürmezmiş,

Ve de aşağılamazmış.

Tabi olmak için ona yaklaşırsa o,

Onda başkaca yüce vecihler görür.

Ahmede tabi oluşta noksan halini görür,

Ki bu türden mazeretlerle gelir.

Rahman onu seven hiçbir kimseyi tasdik etmedi,

Onda görülen bu çirkin haberler nedeniyle.

Demiş ki tüm peygamberler,

Bu karanlıklarda onun kandilinden aydınlanır.

Der ki, Allah bana, bir müddetten sonra dedi ki,

Sen sonuncusun, övgü sahibi olanların Rabbi.

Önce bana bembeyaz olarak geldi ve Rabbimiz yazdı,

Alemlere benim emirlerimi yay diye.

Dedi ki, hiçbir velayet seni benden alıkoymasın,

Her ay ömür boyu benim ziyaretçim ol.

Senin payını bol kıldık, senin kasdın kaybolmayacak katımızda,

Ey hayırlıların çocuğu sen gördün mü?

Bundan daha yalancısını ve dünyada daha kafirini,

Bu fıtratları kapatmaya bunları icra etti.

Onu doğrulayanlar velayet iddiasına kalkışmasın,

Bununla hitam olmuş, alırlar öcü, kudretlerle.

Ey Allah'ın kulları orada bir delili yoktur,

Kendisince birazcık temyizi ve bakışı vardır.

Mademki kafir de mü'min gibiymiş,

Buna göre bizce iyi ile kötü arasında fark yoktur.

Nitekim demişki aslında her emir Allah'tan,

Geldi de kaderleri uyarınca.

O halde neden peygamberler gönderildi, şeriatler geldi.

Niçin Kur'ân bu yasaklarla gönderildi?

Sizden din yükü kaldırıldı mı bir sözü kavrayan için,

Hem de sapıklığa ve şaşkınlığa batanın bir sözüyle.

Kendisince mazeretler ileri süren bu feylesofun sözüne,

Bakılarak peygamberlerin getirdiği hidayet bırakılacak mı?

Ey Fusus'ta yer alanlar hakkında iyi niyetli olan kişi!

Aynı şekilde Futuhat'ta yer alan ve yayılan kötülüklere iyi zan sahibi.

Size Allah'ın dinine sarılmanızı salık veririm, yarını beklemeden,

Yarın tutuşmuş çirkin cehennem ateşinde yanmadan.

Allah'ın azabı azb (tatlı) değildir, kimi şeyhlerin,

Düşünüp savundukları gibi.

Ancak oldukça acıklıdır Rabbimizin dediği gibi,

Deriler onun tekrar tekrar yandıktan sonra yenilenir.

Yarın iki sözden doğru olanını bileceksiniz,

Tevbe etmediklerinde o gün kesinlikle gelecektir.

Sizin sandığınızın aksine gerçek size görünecektir,

Allah'ın azabı boşuna değildir.

Arş'ın Rabbi Muhammed ile batıl,

İlmin yolunu açanların arasında hükmünü verecektir.

Kim Hak dinden başka bir dinle gelirse,

Onu tıpkı sığırlar gibi yok edecektir.

Müslümanları hidayetten uzaklaştırır tuzak kurmasınlar,

Peygamberden başkasına bir tercih yoktur.

Çünkü karanlıkların zulmeti sabah aydınlığı gibi olmaz.

Her söz sahibinin davası Hz. Muhammed'in sözü içindir,

Dinine inanmayan kimse tehlikeye atılmış gibidir.

Fusus'un adamlarına gelince onlar,

Apaçık küfürde durmaktadırlar.

Onlara Firavun'un İslâm olarak ebedî cennetlik olduğunu,

Hikaye eder haddi aşarak.

Ey sofi, Fusus'tan kork ki sonu hüsranla,

Biten kötü son bulmayasın.

Sehl'in, Cüneyd'in ve Salih'in yolunu tut,

Tıpkı yıldızlar misali gelip geçenlerin yolunu.

Şeriat üzere oldular, içlerinde vahdeti,

Hakkın hululunu anlatan olmadı.

Bir takım kimseler bu dünyanın kalıcı olmadığını söylediler,

Ancak yolcu için bir gölgelenecek kadar yurt.

Gecelerini namazla geçirdiler, orada Arş'ın sahibinden,

Erkence oruca kalkanlar gibi korkar oldular.

Hep o kötülüğü dehşetli olan günden korkar oldular,

Asık suratlı, hazır ve amade olarak.

Vücudlarını bu uğurda sergilediler ve erittiler,

Gecelerini uykusuz ve hep uykusuzluk orucuyla geçirdiler.

İşte bunlar Ehlullah, onların yolundan ayrılma,

Küfrü gerektiren bid'atçı çağrışımlardan dön. Onlardan olma."

Özetlenerek alınmıştır. Bu, bizim takdim ettiklerimizi toplu olarak ve açıklayarak sunmuştur. Bizim açıkladıklarımızdan ve yazdıklarımızdan da bunlar bilinir. İbn Arabî'nin sözlerinden bu tür inkar olunacak ve kabul edilmeyecek şeyler geçmişti. Bunların tevilinin doğruluğuna bir yol yoktur. Onun Allah'ın velilerinden olduğuna inanmak da doğru olamaz. Onun bu söylediklerini bile bile böyle yapılmaz. Ancak bu sözler ondan çıkmamıştır, tarzından inanılırsa durum farklıdır. Ya da o, bu yanlış düşüncelerinden dönmüştür, tüm müslümanların inandığı gibi iman etmiştir, gibi bir durum olursa farklı. Ancak bu konuda ondan herhangi bir

haber gelmiş değildir. Ondan bu manada bir eser de rivayet olunmamıştır. Önde gelen gözde alimlerden ve velilerin büyüklerinden bir grup onu yermişlerdir.

Onu övenlere gelince, bu, onun fazlının zahir olması, zühdü ve tercihi açısındandır. Bir de aşırı ibadet düşkünlüğündendir. Çünkü onun bu hali herkesçe tanınmaktadır. Nitekim çağlar ardı sıra insanlardan kimisi onun salihlerden olduğunu tanımışlar, bu manada ona övgüler yağdırmışlardır. Fakat bu övgüler öyle geniş çaplı olmayıp, mevzii olmuştur. Yani sözlerini içerir anlamda değil, meramını ortaya koyar manasında değil. Bunun da nedeni bu kimselerin, İbn Arabî'nin böyle inkar edilmesi gereken sözlerinin olduğunu bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Sadece onun ibadetine ve başkaca durumlarına bakar olmuşlardır. Çünkü aynı görüşteki kitapları okumuşlar, bunlar da haliyle kendi anlayışlarına uygun eserler olmuştur. Bununla birlikte müslümanlardan ona iyi niyet besleyenlerle birlikte aynı inancı taşımışlardır. Onu ve onun peşinden ashabının ya da arkadaşlarının mümin olduklarını sanmışlardır.

Bir de rüya ilgili yapılan hikaye vardır. Güya rüyada İbn Arabî, kendisini yerenleri bundan menetmiştir. Yine onun yaptıklarını ve yazdıklarını inkara kalkışanlarla ilgili olarak rüyada görülen azap ya da işkence şekline gelince, bu kişilerin hayal gücünden kaynaklanmaktadır veya şeytanın verdiği bir kokudandır. Vücudiye yolunda onunla uyum içinde olan kimi sofiye erbabı İbn Arabî'nin tasavvufunu kınamışlardır. Mesela Abdulhak b. Seb'în (307) ve diğerleri gibi. Yazıklar olası ve tilki kendisine işeyesi herif.

Hafız ve Hüccet Kadı Şihabuddîn Ahmed b. Ali b. Hacer Askalanî -ki Şafiî mezhebindendir-den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: "Benimle İbn Arabî taraftarları arasında, İbn Arabiyle ilgili olarak büyük bir tartışma ortaya çıktı. Ben nihayet onun kötü ifadelerini aktardım. Onunla ilgili olarak benimle tartışmaya giren kişiye bu kolay gelmedi ve beni Mısır sultanına bir başka konuda şikayet edeceğini söyleyerek tehdit etti. Oysaki o söylediği şikâyet konusu, bizim tartışmamızla ilgili değildi.

Güya bununla beni zor duruma düşürmek istiyordu. Bunun üzerine ben de kendisine dedim ki, bizim bu tartışmamızla ilgili olarak, sultanı ne diye devreye sokmak istiyorsun. Gel, birlikte Allah'a yakaralım. Böylece bu türden Allah'a yakaran iki kişiden biri mutlaka yalancıdır, aksi takdirde kim yanlış ise, ona Allah gerekeni versin. Devamla diyor ki, bana dedi ki, Bismillahi (Allah'ın adıyla). Ben de ona dedim ki, şöyle söyle, de ki:

"Allah'ım, eğer İbn Arabî sapıklık üzere ise lanetinle bana lanet et, bana ceza ver." Kendisiyle tartışma yaptığım kişi de bunu söyledi. Ben kendim de şöyle dedim: "Allah'ım, eğer İbn Arabî hidayet üzereyse, bana lanetinle lanet et, bana ceza ver." Diyor ki, nihayet oradan aydıldık. Daha sonra Mısır'ın gezinti yerlerinin birinde bir araya geldik, dolunaylı bir gecede idi. O şahıs bize dedi ki: "Ayağımdan aşağı yumuşak bir şey hareket ediyor. Bakın hele. Biz de hemen baktık, fakat bir şey göremedik, göremediğimizi de kendisine söyledik." Devamla diyor ki daha sonra bu kişi gözlerini kaybetti." (308)

Buradan çıkan sonuç şu olmaktadır, ayaklarının üzerinden yumuşak bir şeyin hareket ettiğini ve gözlerini kaybettiğini belirttiğimiz bu kimsenin böylece yalancılardan olduğu ortaya çıkmış oldu. Dolayısıyla bundan ötürü de lanetlenenlerden oldu. Şeyhi de sapıklardan ve saptıranlardan biri olduğu gerçeği de belirlenmiş oldu.

Ayrıca bilinmesi gereken bir gerçek var ki, bir kimse, İbn Arabî'nin akidesinin hakikatına inanan kimse icma ile kafirdir. Küfrü tartışmasızdır. Ancak burada üzerinde konuşulacak olan söz, meramının güzelliğini ifade edebilecek anlamda tevil kabul eden söz için bu geçerlidir.

Kaldı ki sen de bu makamın gerçekleştiğini ileri süren tevillerden öğrendin. Burada sahih ya da ondan kötülenmeyi kaldıracak bir şey yoktur. Geriye şüphe, kuşku ve vehim kalmaktadır. Gerçi bir takım yorumlar ya da teviller var ama, fakat o kimse bunu belirtmekten acizdir. Daha önceden de geçtiği gibi Allame İbn Makarrî delil ile şunu sunmuştu: "Kim Yahudilerin, Hıristiyanların ve İbn Arabî gurubundan olanların kafirliklerinde kuşkuya düşerse o kimse kafirdir, bu, ortada bir gerçektir, hükmü de kesindir."

Bu hususta susmayı tercih edenlere gelince bu kişiler mazur değiller. İbn Arabî konusunda mazeretli kabul edilmezler. Aksine bu konuda susmaları küfürlerine sebep oluşturur.

Nitekim bizim Hanefî Mezhebi İmamı büyük imam, İmam Azam, "Fıkhu'l-Ekber" adlı kitabında şöyle demektedir: "Bir kimse, tevhidle ilgili incelikli konularda, hassas mevzularda bir probleme düşerse, bu kişinin görevi, yüce Allah katında doğru olana inanması gerekir. Bu konuda kendisini bilgilendirecek ve ondan sorup öğreneceği bir kimseyi bulması gerekir. Asla bu talebi ertelemesi caiz değildir. Beklemekle mazur sayılmaz. Eğer bekler ve gerçeği araştırmazsa, küfre girer."

Ebu Yusuf'tan sabit olarak bildirildiğine göre, yani kendisine: "Peygamberlerin efendisi onu (kabağı) seviyordu" denmesi durumunda, kim de ben kabak sevmiyorum" (309) derse, o kişi kafir olur. Şimdi bir de tüm peygamberlere dil uzatılması durumunda ne söylenebilir?

İbn Arabî'nin iddiasına göre, velilerin sonuncusu (hatemi), tüm seçkinlerin efendisi olan Hz. Muhammed'den efdaldir." O halde buna ne denir? Eğer sen gerçekten samimi ve dürüst bir mü'min ve müslüman isen, İbn Arabî'nin cemaatı konusunda küfürlerinde kuşkuya düşme. Bu sapık topluluğun sapıklık ve azgınlığın konusunda da tarafsızlık gösterme. Eğer, bunlarla karşılaşılması durumunda, ilk defa onlara selamı bizim vermemiz caiz midir? denirse, hayır, onların selamına da karşılık verilmez derim. Hatta onlara, aynı zamanda "aleyküm" de denilmez. Çünkü bunlar Yahudilerden ve de Hıristiyanlardan daha kötüdürler. Çünkü bunların hükmü, dinden irtidat edenlerin hükmüdür. Yine bundan anlaşılmaktadır ki, bunlardan biri aksırsa da, peşinden "el-Hamdülillah" dese, kendilerine karşılık olarak "Yerhamukellah" diye karşılık verilmez. Acaba: "Yehdîkellah" diye cevap vermenin durumu nedir? denilirse, bu da, araştırma ve tartışma konusudur. Aynı şekilde bunlardan birinin ölmesi durumunda, üzerlerine namaz kılınmaz. Çünkü bunların önceden işledikleri ibadetler, inandıkları batıl ölçüler üzere olmuştur. Nitekim gerideki taatleri de kalan vakitlerine eklenir. Daru'l-İslâm'da hakimlerin bir görevi vardır. Bu türden bozuk inançlar ve teviller sergileyenleri yakmalarıdır. Çünkü bunlar öylesine pis ve murdardırlar ki, Hz. Ali için: "O Allah'tır" diyenlerden de öteye murdardırlar. Çünkü Hz. Ali (r.), böyle diyeni yakmıştır. Yazdıkları kitaplarının da yakılması gerekir. Çünkü herbirinin kötülüklerinin fesadı, nifaklarının zararları ortaya çıkmıştır. Aslında alimlerin sessizliği ve kimi farklı görüşlerin sergilenmesi, bu türden fitneye nedendir. Başkaca belaların da sebebidirler. (310)

Allah'dan son nefesimizi en güzel ve istediği şekilde sona erdirmeyi isterim. Risalet erbabının, ismet ve celalet ashabının hatemi, sonuncusu Hz. Muhammed'e tabi olmakta uygun hareket etmek üzere, önceki uygun saadete ermeyi dilerim.

(Ve daima kuvvet ve galebenin Rabbi olan Rabbin, onların isnad ettikleri sıfatlardan münezzehtir. Peygamberlere selam olsun. Hamd, alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. (311) Bunları yüce Allah'ın geniş ve bol rahmeti sayesinde yazarı söylemektedir. (312)

DIPNOTLAR:

1) Al-i İmran: 102

2) Nisa: 1

3) Ahzab: 70-71

4) Bak. Şerhu Akaidi't-Tahaviyye, Allame Kadî İbn Ebu'l-İzz el-Hanefî s: 139-140.

5) Ra'd: 16, Zümer: 62

6) Nahl: 51

7) Lokman: 25

8) Bu, bir bakıma doğru bir manadır. Çünkü sıfat, mavsuf olan zatın kendisi olmaması durumuna göre böyledir. Zira mevsuf zatın aynı olmayan bu sıfat, zihin tarafından soyut olarak kabul eder. Aksine sıfatlarla nitelenen yani mevsuf bulunan şey, bir tek şeydir, bir kaç tane değildir, yani müteaddit değildir.

Örneğin bir müslüman Allah'ın izzetine sığınırım "Euzu bi izzetillahi" dediği zaman, bu müslüman yüce Allah'ın sıfatlarından biriyle O'na sığınmaktadır. Dolayısıyla bu kimse Allah'tan başkasından sığınma istemiş olmamaktadır. Meselâ: Biz, "zat" dediğimizde, mutlaka buna bir tamlama eklemek gerekir. Örneğin "varlığın zatı, kudretin zatı, İzzettin zatı, ilmin zatı (zatu ilmin-ilmin sahibi) gibi. Bu itibarla bu, sadece izafet yani tamlama ile kullanılır. (Daha fazla bilgi için bak. a.g. Tahavî, şerhi; s: 129-131).

9) Şûrâ: 11

10) İsra: 85

11) Tâhâ: 110

12) En'am: 103

13) Müslim, Salât, 222, Ebu Davud, Salat: 148. Vitr: 5, Tirmizî, Daavât, 75, 112. Nesaî, Taharet, 119, Tatbîk: 47, 71. Kıyamulleyl: 51; İbn Mace: Dua, 3. İkamet: 11, Muvatta: Messu'l-Kur'ân: 31, Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/96, 118, 150; 6/58, 201.

14) İbn Ebu Şeybe, "Kitabu'l-Arş'da" İbn Abbas'tan mevkuf olarak rivayet etmiştir. Bkz. Süyutî, ed-Dürr, s: 96, H: 166. Makasıd, 159, Keşf, 1/131. Ebu Nuaym da aynı hadisi Hilye adlı eserinin (6/67-68) de zikretmiştir. İsnadında şahitler itibariyle herhangi bir beis (sakınca) yoktur. İbn Abbas'ın mevkuf olarak rivayet ettiği hadiste buna şahittir. Beyhakî bunu "el-Esmâ ve's-Sıfat" eserinde (s: 360) tahric etmiştir. İsnadı zayıftır. Hadis böylece Taberânî'de yer alan üçüncü bir şahitle değer kazanmaktadır. Nitekim bk. "el-Mecmu", 10/81. Hadisi Ebu Hüreyre rivayet etmiştir. Bunun da yine isnadı zayıftır. Ancak hadis tüm bu şahitleriyle, Elbanî tarafından hasen kabul edilmiştir. Bkz. Elbanî, es-Sahiha: 1788.

Muhakkik olarak ben de diyorum ki, bu hadisin bir başka şahidini bir hadiste gördüm. Bu, İsfahanî tarafından "et-Terğîb ve't-Terhîb" adlı eserde Amr b. Mürre rivayetiyle mürsel olarak belirtilmiştir. H: 645. İnşaallah sakınca olmayan bir isnad ile belirtilmiştir. Böylece kuşkusuz olarak hadis sabit olmuş bulunmaktadır.

15) Rasûlullah (s.a.v.)'tan böyle bir hadisin geldiğini, sabitliğini kaynaklarda bulamadım.

16) Sehavî, bu şekliyle bunun aslının olmadığını belirtmiştir. Hadis mevzudur. Ancak müellifin bunu burada kesin bir ifadeyle bildirmesi, cidden garipsenecek bir olaydır. Çünkü kendisi bizzat: "el-Masnu fî Marifeti'l-Hadisi'l-Mevdu" s: 199'da hüküm olarak bunun uydurma olduğunu bildirmiştir. Bk. Sehavî: "el-Makasıdu'l-Hasane", 714 Burada bu hadisle ilgili geniş açıklama bulunmaktadır. Ayrıca bk. Keşfu'l-Hafa: (Aclunî): 1774. Esrarulmerfua: s: 160, H: 621. ed-Dürrü'l-Mensure (Suyutî); s: 250/301. Tayyibî, el-Hulasa: 85.

17) İhlas: 1

18) Kasas: 88

19) Rahman: 26-27

20) Bakara: 115

21) Buharî, Rikak: 29. (6489), Müslim, 2256.

22) Hadîd: 4

23) Kaf: 16

24) Ebû Dâvud, Edeb: 49; Tirmizî, Birr: 18. Buhari, Edebu'l-Müfred; 238-239. Ebu Davud (4797) sakıncasız bir rivayetle rivâyet etmiştir. "Evsat"ta Enes hadisi buna şahittir. Mecmau'l-Bahreyn, (4370) isnadı zayıftır. Böylece dileriz hadis sahih olur. Feyzu'l-Kadir (9141) yer aldığı gibi Suyutî Hadis Hasen'dir diyor. Elbani, "Silsiletü'l-Ahadisi's-Sahiha, (926)" ile "Sahihu'l-Cami'de, (6655)" sahih olduğunu bildiriyor. Doğrusu da budur.

25) Aliyyü'l-Kâri, "el-Masnu'da (232)'de bunun mevzu olduğunu söylerken, burada neye dayanarak bunu söylemiştir? İbn Teymiye, bu ifadenin Hz. Peygamber'in sözlerinden olmadığını, bununla ilgili sahih veya zayıf bir senedin de olmadığını belirtiyor. Zerkeşî ve Askalanî de bu konuda kendisine katılıyorlar. Ancak bu ifade, mana yönünden doğrudur. Çünkü bu: "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zariyât: 51/56) âyetinden yararlanılarak söylenmiştir. İbn Abbas, (bana kulluk etsinler)'i "Beni tanısınlar" diye yorumlamıştır. Bkz. Aliyyu'l-Karî: el-Esraru'l-Merfua, s: 179. H: 698.

26) Fatiha: 5

27) "Lâ İlâhe İllallah" yani hak mabud Allah'dan başka mabud yoktur. İşte salih selefin bu kelimeden çıkarıldıkları anlam budur . Hayır onların metodunu uygulayıp bid'attan uzak kalmaktadır.

28) Konya'da Mevlana türbesinde gözlerimle yukarıdaki ifadeyi olduğu gibi görmüşümdür. Bu, Allah'a büyük bir buhtandır. "Tahkikci".

29) Hûd: 18

30) Hallac'ın asıl adı, Hasan b. Mansur'dur. Zındıklık, Hululiye gibi şeylerle itham olunmuştur. İlahlık iddiasına kalkışmıştır. Bkz. Zehebi, "Siyeru'l-A'lâminubelâ" 14/304-313. Zehebi der ki: "Bunun kalbini en iyi Allah bilir. Fakat söylediğinden Allah'a sığınırız. Çünkü küfürden başka değil."

31) Ebu Zeyd Tayfun b. İsa. İyi sözleri yanında küfür olan ifadeleri de var. Bak. Zehebi, a.g.e. 13/86-89. Burada onu mazur gören ifadeler bulabilirsin.

32) Bu, uygun olmayan bir yorum ve tevildir. Çünkü cariye fıtrat ve yaratılışına uygun olarak Allah'ın gökte olduğunu belirtmiştir. Konuya ilişkin fazla bilgi için, Bak. Tahavî şerhi, s. 319-332.

33) Hadis için bkz. Müslim 537.

34) Zuhruf: 84

35) Muhammed b. Muhammed b. Mahmut, kelâmcıdır. İbn Teymiye, Fetavası'nın farklı yerlerinde kendisine cevaplar yazmıştır.

36) Abdullah b Ahmet b. Muhammed. Öl. H: 710. Hanefî fıkıhçı ve müfessir. En meşhur kitabı, "Medariku't-Tenzil" tefsiridir. Tevilcidir. Bk. A'lam: 4/192.

37) Muhammed b. Yunus b. İlyas Şemseddin, Öl. 788 Hicri. Sonradan hadise yönelmiş, usuluddinle ilgili "Umdetu'n-Nesefî"yi şerhetmiştir. Bk. A'lâm, 8/28.

38) İmamlar, Allah'ın sıfatları ve kelamı konusunda mutlak anlamda, bunlar ne Allah'ın gayrıdır ne de değildir gibi bir şey söylememişlerdir. Eğer mutlak anlamda kabul (isbat), bazan bunu ona zıd olduğu hissini verirdi. Eğer Mutlak manada inkar (nefi) olsaydı, bu takdirde onun bizzat o olması gerekirdi. Bu bakımdan mutlaka izah gerekir. Eğer "gayrı" ile, ortada kendi başına kaim, zaid sıfatlardan ayrı mücerred bir zat var deniliyorsa bu doğru değildir. Batıldır. Aksine sabit kemal sıfatlarıyla mevsuf bir zat olup, bu sıfatlar O'ndan ayrılmazlar. Bak. Akidetü't-Tahaviye, s: 129.

39) Nisa: 59

40) Nur: 48-49

41) Nisa: 65

42) Taha: 110

43) En’am: 103

44) Şûra: 23

45) Şûra: 24

46) Sahihi Müslim 486.

47) Hasendir. Daha önce geçti.

48) Hadis değil. Hz. Ebu Bekr’in sözü.

49) Hadis değil, Darimi’de geçtiği gibi (1/45) Şa’bi’nin sözüdür. Bak. el-Makasıdu’l-Hasene, 1282.

50) Bakara: 32

51) Maide: 109

52) Bak. Tahaviye Şerhi, s. 227-237. Ayrıca bak. “Ekavilu’s-Sikât” Mer-i el-Hanbelî.

53) Rahman: 29

54) Talak: 3

55) Gazalî (r.h.), ömrünü tasavvuf ve kelam ilimleriyle tüketmiştir. Sonradan hadis ilmine yönelmiştir. Bak. Abdurrahman Dımaşkıyye; “el-Gazzali ve’t-Tasavvuf.”

56) Kadı Ali b. Muhammed b. Ebu’l-İzz, Hanefi fıkıh bilginidir. Şam ve Mısır’da kadılık yaptı. Öl. H.: 792, (A’lam, 5/129). Sübki: “Dört mezhebin tamamı (cumhuru) hak olarak Tahavi akidesini ikrar ediyorlar. Ki, Selef ve Halef bunu kabul etmişlerdir” diyor.

57) Hadis sahihtir. Ahmed, 5/233, Ebu Davud: 3116, Hakim: 1/351, Hadisi şaz kabul etmiş, Zehebi’de ona katılmıştır. Muaz hadisiyle isnadı hasendir. İbn Hibban’da şahidi vardır. Bak. Zevaid: 7/9, Ebu Hureyre hadisinden senedi zayıf olmakla birlikte böylece takviye olunmuştur. Nitekim Suyutî ve Sübkî de sahih görmüştür. Bak. Feyzu’l-Kadir: 6/206-207.

58) Hûd: 107

59) İbrahim: 27

60) En’am: 102

61) Fusus kitabı kesinlikle sofi İbn Arabi’ye nisbet olunmaktadır. İslâm dünyasında tanınan bir kitaptır. Vahdet-i vücutcularca benimsenir. Türkçe dahil, bir çok dillere çevrilmiştir. Türkiye’de, tıpkı dua ve zikir kitapları gibi kabul görmektedir. Kitap müsteşriklerce tahkikli olarak yayınlanmıştır. Bu kişi, Ebu’l-Ala Afifi’dir. (Beyrut) D. Kit. Arabî. Bu kitap ve İbn Arabi’nin diğer kitapları Sa’di Efendi olarak şöhret bulan Sadullah b. İsa (Öl. H.: 945) gibi ünlü ve inancı sağlam Hanefi âlimlerince red olunmuştur. (Bak. Şezeratu’z-Zeheb, 8/262).

62) Yazarın “Ferru’l-Avn Mimmen Yeddai İmâna Firavn” adlı risalesi. Bu eseri gördüm. Yazma nüshası bulunmaktadır. Aynı zamanda matbudur. Burada İbn Arabî’nin ifadesine dikkatinizi çekerim. O da eski Kureyş kafirleri gibi, Hz. Peygamberi “İbn Ebu Kebşe” diye anmaktadır.

63) Muhammed b. Es’ad Celaluddin Devvanî, Filozoftur. Akla dayalı ilimlere önem verir. Kadılık yapmıştır. Kitaplar yazmış, en çok da kelama ilişkindir. Sühreverdî’nin -ki zındıklıkla itham olunarak öldürülmüştür.- “Heyâkîlu’n-Nur” adlı eserine şerh olarak risalesi vardır. (A’lam: 6/257).

64) “Futuhat-ı Mekki’ye” İbn Arabi’nin eseridir. Matbudur.

65) İsmail b. Ebu Bekr, araştırmacıdır. Şafii’dir. Eserleri vardır. Tedris ve emirlik görevlerini üstlenmiştir. Öl. H.: 837. (A’lam, 1/306)

66) Muhammed b. Yusuf Cezerî, hatiptir. Şafiî fakihlerindendir. Arapça ve şiirle ilgilenmiştir. Öl. H.: 711. (A’lam: 8/25)

67) Şûra: 11

68) Şûra: 11

69) İsrâ: 23

70) “Ebu’l-Fida İsmail b. Kesir” tefsir, el-Bidaye ve’n-Nihaye” gibi bir çok eserin sahibidir. Ali b. Abdulkafi es-Sübkî “Tabakatu’ş-Şafii’yye” sahibi Tacussubkî’nin babasıdır. Muhammed b. Ali b. Dakikul Îd, “İhkâmu’l-Ahkam” gibi eserlerin sahibi olup müctehid bir kadidir.

71) İzz b. Abdusselâm, “Sultanu’l-Ulema” diye ün yapmıştır.

72) İşte bu tüm itirazları ortadan kaldırıyor.

73) Taftazani’nin de bu konuda önemli bir risalesi vardır.

74) “Kamusu’l-Muhit”in sahibi Firuz Ebâ’didir. İbn Arabî’nin en büyük hayranıdır. “İğtibatu’l-Firuz Abâdî ve Fetvahu fî İbn Arabî” orta boyda (6) sayfalık bir risalesini görmüştüm.

75) Buhari: 120

76) Derim ki: Aksine bu bir çok tevillerde itikada oldukça ters düşen şeyler var. Tasavvufla ilgili birçok kitaplarda bu görülür. Çünkü bu tevillerin çoğu asılsız uydurma hadislere dayanıyor. Salisetu’l-Esafî der ki: “Aslında sadece bunu iki sahabeye dayandırmaları da bilinen bir şey değildir.” Bak.: İbn Cevzî: “Telbîsu İblis”, Dr. Ömer Ferruh: “İslâm’da Tasavvuf” Abdurrahman Dımaşkıyye: “Gazzali ve Tasavvuf”.

77) Örneğin: Ebul Asoğulları “30” kişiye ulaştıklarında Allah’ın dinine müdahale edecekler, Allah’ın kullarını köle edinirler. Allah’ın malını da sahiplenirler.” Bu, Ebu Hureyre yoluyla gelen sahih bir hadistir. Bak.: “es-Silsiletü’s-Sahiha 74”.

78) Sahihtir. İbni Hibban: 296, Hakim: 1/102, Abdullah b. Abr’dan. Ayrıca İbn Mes’ud, Ebu Hureyre ve başkaları Ebu Sait, Enes, Cabir, Hz. Aişe ve İbn Abbas, Hâkim ve Tirmizi Sahih görmüştür. Nitekim öyledir. Bak.: (el-Makâlidu’l-Hasana: 1168).

79) Kesin zındıktır. Acaba tevbe etmemiş mi? Allah’tan başka bilen yok.

80) Nahl: 51

81) En’am: 1

82) Sahihtir. Bkz. Hibban: “Sahih” ve Zevaidi: 1812, Ahmed, Müsned: 2/176, 197. Tirmizi: 2642, Acurri: “eş-Şeciatu” s: 175. İbn Ebu Asım “es-Sünnetü” 243, Abdullah b. Amr’dan. Hakim, sahih demiş, zehebi de katılmıştır. Nitekim dediği gibidir. Hadis farklı lafızla gelmiştir.

83) İbn Kayyım bunu şerhetmiştir. 3. cilt olup M. Hamid Faki tahkik etmiştir. İbn Kayyim, burada eserin yazarını temize çıkarmaya çalışmış ise de Faki’nin dediği gibi başaramamıştır. Bkz. Tahkikci Faki’nin mukaddimesi.

84) İslâm’da “Esrar” yoktur. Sırlar asıllarındaki bu tabir İslâmî olmayan sofiyenin tabiridir.

85) Bakara: 26

86) İsra: 82

87) Al-i İmran: 7

88) Bu lafızlar asılsızdır. Yazarı garipsiyorum. Oysa Irakî ve başkaları asılsız olduğunu belirtmişlerdir. Kendisi nasıl sahih gibi aktarır. Bak.: “el-Masnu’...” 38. Bak.: “İhya’da mevzuat” benim tahkikim. (240)

89) Şûra: 11

90) Kehf: 49

91) Sebe: 3

92) Kaf: 3

93) Bakara: 255

94) En’am: 103

95) İhlas: 3

96) İhlas: 3

97) İhlas: 4

98) Fatır: 44

99) Buhari: 3303, Müslim: 2729. Sahihtir. Ebu Hureyre rivayet etmiştir.

100) Nahl: 44

101) Hadisin bu lafızla bir aslı yoktur. Hadis: “Kim Kur’ân hakkında kendi reyiyle konuşursa, isabet etse de hata etmiş olur.” Yine “Kim ilim sahibi olmadan Kur’ân hakkında konuşursa, cehennemdeki yerine hazırlansın.” Lafızlarıyla rivayet olunmuştur. Her ikiside zayıftır. İlkini Tirmizi: (2952), Ebu Davud: (3652), başkaları rivayet etmişler. Dayanak Süheyl b. Ebu Hazm’dır. Takrîb: (139) da geçtiği gibi zayıftır. İkincisi Tirmizî (2950), (2951) ve başkaları rivayet etmişler. Dayanak Abdul A’la b. Amir Sa’lebî’dir. Kaşif (2/146) da geçtiği gibi Leyyin’dir. Biri diğerine destek değildir. Çünkü lafızları farklıdır. Vahidi’nin “el-Vasît” adlı tefsirini tahric ederken uzun bilgi sundum.

102) Bk. İbn Teymiye: “Der’u Teârizu’l-Akl-i ve’n-Nakli” çok yararlı bir kitaptır. Matbudur.

103) Bak. Allame Kadı İbn Ebu’l-İzz, “el-İttibâ”. Matbudur.

104) Zayıftır. Bk. İbn Mâce (3950), Enes b. Mâlik’ten, lafzı şöyledir: “Doğrusu ümmetim dalalet üzerinde birleşmez. Bir ihtilaf ile karşılaşırsanız, büyük topluluğa uymanızı tavsiye ederim.” Burada Ebu Hallefu’l-A’ma var ki, metruktur. İbn Maîn “yalancıdır”, diyor. Bk. Takrîb: (404). Hakim “Müstedrek (1/115) de İbn Ömer’den merfu olarak: “Allah bu ümmeti ebedi olarak sapıklıkta birleştirmez. Allah’ın eli cemaatledir. O halde büyük topluluğa uyun. Kim topluluktan ayrılırsa ateşe düşer.” Bunda da Halid b. Yezid Kavni var ki, Hakim zabtına güvenmemektedir. İbn Ebu Hatim: “el-Cerh ve’t-Ta’dil” de 1/2/261’de zikretmiştir. Ancak ne cerh, ne de ta’dil etmiş, durumu mechuldür. Buna göre hadis sadece zayıftır. Gerçi İbn Abbas hadisine göre baş tarafı sahihtir. Hakim: 1/116.

105) Buhari, 13/503. Hafız’ın “el-Feth” de dediği gibi Humeydi ve başkası hadisi mevsul görmüşlerdir.

106) Kasas: 50

107) A’raf: 12

108) Nisa: 80

109) Al-i İmran: 31

110) Nisa: 65

111) Bk. “Akîdetü’t-Tahaviyye” s: 227.

112) Al-i İmran: 83

113) Buhari, (6502). Ebu Hüreyre'den merfu olarak: "Kim benim bir velime düşmanlık ederse..." lafzıyla.

114) Buhari: (2475), (5578), (6772), Müslim: (57) sahihtir.

115) Zayıftır. Ebu Davud Büreyde'den (5012). Irâkî: "İsnadında bilinmeyenler var" der. Bk. Tahricu'l-İhya: 1/38. Derim ki: "Bu, Sahr b. Abdullah b. Büreyde'dir. Sadece İbn Hibban onu sika görmüş. İki kişi kendisinden rivayette bulunmuş. Durumu mechuldür. Bk. "Tehzibu't-Tehzîb: 4/412".

116) Sahihtir. Müslim: 2722.

117) İsrâ: 102

118) Hicr: 36

119) Hicr: 39

120) Sâd: 82

121) Elbani, zayıftır diyor. İbn Kayyım çok daha önce, (Hadi'l-Ervah, s: 249-250) de zayıf olduğunu söylemiş ancak gereksiz yere takviyeye çalışmıştır. Elbanî, illet olarak, münkati olduğuna işaret ediyor.

122) Zayıftır. Taberî tefsirinde (1/382), İkrime'den mürsel olmak zayıf isnadları rivayet etmiştir. Bu da Hafs b. Ömer Adeni sebebiyledir. Bk. (Takrîb: 78).

123) Bakara: 80

124) Nisa: 56

125) Nebe': 30

126) Zuhruf: 75

127) Hasen bir hadistir. Ebu Dâvud: (4691), Hakim: (1/58), Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de kendisine katılmıştır. Ancak diyorlar ki; "Eğer Ebu Hazım'ın bunu İbn Ömer'den işittiği doğru ise.." Münzirî'nin "Sünen'in" Hamişinde belirttiği gibi doğrusu munkatı olduğudur. Aynı zamanda, Lalkâ'inin "Şerhu Usuli itikadi ehli's-Sünneti ve'l-Cemaati" (1153) kitabında başka takviye yolları da vardır. İsnadı zayıftır. Yine (1160) da İbn Ömer'den mevkuf olarak rivayet etmiştir. Burada hal tercemelerini öğrenemediğim raviler vardır. İbn Ebu asım da "es-Sünne" (328) de Cabir hadisi de buna şahittir. Cabirin bu manada merfu hadisi vardır. Bunda Ebu Zübeyr'in ananesi var ki, kendisi müdlestir. Ondan gelen rivayet Leys bin Sa'd yoluyla değildir. İsnadı zayıftır. Yine Ebu Davud (4692)'da Huzeyfe'den gelen hadiste şahittir. Aynı zamanda Lalkâî'de yer alan Sehl bin Sa'd hadisi de şahittir. (1151). Ancak her ikisi de zayıftır. Özetle diyebiliriz ki, bütün bu tariklerden umarız ki hadis hasen hadisdir. Ayrıca Ebu Nuaym'ın (Hilye: 3/59)'sinde de Enes'ten gelen rivâyette bir şahidine daha vakıf oldum. Bunda da zayıflık ve cehalet vardır. Suyutî, (Feyzu'l-Kadir: 4/534)'de sahih diye işaretlediyse de bu kabul edilemeyecek bir aşırılıktır.

128) Enfal: 17

129) Bk. Şevkanî, Fethu'l-Kadir, 2/394.

130) Bu, İbn Arabî'dir. Bk. "Letâifu'l-Esrar; s: 49).

131) Yûnus: 62-63

132) Hadis için, Bak.: Buhari: 3535, Müslim: (Genel: 2286, Özel: 22). Ebu Hureyre'den.

133) Buhari, 2697, Müslim: 718.

134) Enfal: 2

135) Buhari: 4725, 4726, 4727.

136) Hasen bir hadistir. Ahmed, (Müsned): 3/387. Hadiste, Mücalid b. Sa'd var ki, Hafız kendisi hakkında: "Kavi değildir. Son dönemlerinde bunamıştır" diyor. Bak. (Takrîb, s: 328). Ayrıca Tabarânî'nin (Kebir'inde) Ebu Derda hadisinden şahidi var. Bk. Mecmau'z-Zevâid; 1/174. Heysemî de: "Bunda Ebu Amir Kasım b. Muhammed Esedî var, hakkında bilgi edinemedim, diğer raviler güvenilirdir" diyor. Başka biri de Ukbe b. Amir hadisidir. Bk. İbn Ebu Hatim, "İlelu'l-Hadis, H: 1945". Ravi olarak İbn Luhay'adan. Abadile'nin birisinin rivayette bulunmadığı, hafızası iyi olmayan biridir. Abadile: (Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. Yezîd, el-Mukri (Mukarri), Abdullah b. Vehb.) Bu zatlar, İbn Luhay'a'nın kitapları yanmadan önce kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Eğer hadis Abadile yoluyla geldiyse sahihtir. Buradaki rivayet onlardan değildir. Ebu Hatim, dayanaksız olarak illetli bulunmuştur. Sadece: "Bu, yalan bir hadistir" demiştir. Başka şahitler varsa da oldukça zayıftırlar. Dayanak ve itimat Ebu Derda ile Ukbe b. amir rivayetidir. Dileriz hadis böylece hasen derecesine ulaşır.

137) Bk. Müslim (155, Rakam: 246). Ebu Hureyre'den merfu olarak "Meryem oğlu İsa inince, sizden biri olarak size imamlık yapınca ne halde olacaksınız?" İbn Ebu Zi'b rivayeti de şöyledir: "Size Rabbinizin kitabı, peygamberinizin sünneti ile imamlık yapacak."

138) Kehf: 104

139) Sahihtir. Tirmizî (2954), İbn Hibban Zevaidin de sahih diyor. (1715, 2279), Ahmed: (4/378). Hepsi Adiy b. Hatim'den merfu olarak, dayanak Semak Harbten Şu'be'nin ondan rivayeti sahihtir. Çünkü daha önceden ondan dinlemiştir. Tehzîb: 6/234.

140) Ebu Zur'a Ahmed b. Hafız Irakî derki: "Kuşkusuz "Füsus" ve "Futuhat-ı Mekkiye" küfrü açıkça içermektedir. Eğer bu ifadeler ondan çıkmış ve bunda ısrarlı olmuşsa kesin kâfirdir, ebedi cehennemdedir. Bk. el-İkdü's-Semîn fî Tarihi Beledi'l-Emin. (2/160-199) İmam Takıyyuddin Fasî (Öl. H. 832) burada İbn Arabî'nin hal ter cemisini vermiş, vahdet-i vücutcu İbn Arabî hakkında (20) kadar değerli imamın fetvalarını burada zikretmiştir. İleride kendi ifadesi sunulacak.

141) Nâziat: 24

142) Ahmed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Ataul İskenderi'dir. Şazeli tarikatındandı. Bk. İbn Hacer: "ed-Dureru'l-Kâmine, 1/273-274". Ziriklî, (el-A'lam, 1/9213)'te, bunun İbn Teymiyye'ye büyük husumeti olduğunu belirtiyor.

143) Abdullah b. Esed b. Ali Yafiî'dir. Tarihçi, mutasavvıf. Yemenli Şâfii. Dağlarda yapayalnız gezip dolaşmaktan hoşlanırdı. İbn Teymiye'ye hasımdır. Bak.: (Şezeratu'z-Zeheb: 6/210-211). A'lam: (4/197).

144) Mevzudur. Bk. Sağanî "el-Ahadisu'l-Mevdua; s: 7). Şevkânî, (el-Revaidu'l-Mecmua, 1012). Yazar anlam itibariyle doğruluğunu kanıtlamaya çalışmış (Bk. Mevzuat, s: 101). Acluni de, (Keşfu'l-Hafa: 2123)'de aynını yapmıştır. Yazar bunu Deylemi'ye nisbet etmiştir. Bu zayıf ve mevzu hadisler arasında gibi yer alıyor.

145) Zâriat: 56

146) Bu açık bir yanlıştır. Muteber hiçbir tefsirde İbn Abbas'ın "Beni tanısınlar..." diye bir rivayet yoktur. Ancak "İster-istemez kulluklarını ikrar etsinler" vardır. İbn Ebu Talha, İbn Abbas'tan duymamıştır. Çünkü onu görmedi. "Takrîb: 246". İbn Abbas'ın tefsirini Taberi doğru bulmuştur. Bundan Murad: "Cinleri ve insanı ancak bize kulluk etsinler, bize boyun eğsinler diye yarattım" demiştir. Bk. İbn Kesir: (Tefsir: 7/401). (ed-Dürrü'l-Mensur: 6/142): İbn Kesir: "Ancak beni tanısınlar" ifadesinin İbn Cureyc'e ait olduğunu zikrediyor. Fakat senedine rastlamadım.

147) Aslı yoktur. Daha önce geçti.

148) Ahzab: 72

149) Bu, delil gerektiren bir yorumdur. Bu, işkembeden atılan bir sözdür. Şöyle rivayet olunmuştur: "Yüzü kötülemeyin. Çünkü Adem oğlu Aziz ve Celil Rahmanın suretinde yaratıldı." Zayıftır. Bk. Elbani: "es-Silsiletü'd-Dâife: 1176).

150) Mevzudur. Daha önce geçti.

151) Nahl: 74

152) Nahl: 60

153) Yunus: 64

154) Bu zat, Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yusuf Konevî Rûmi'dir. İbn Arabî'nin gözde talebelerindendir. Kafirlikte ondan da ilerdedir. İbn Arabî'nin oğulluğudur. Çünkü İbn Arabî bunun annesiyle evlenmiştir. Konevi, Konya'da doğmuş, burada ölmüştür. Vahdet-i vücutcu görüşte olan cahil ve aptalların çok değer verdikleri biridir. Bk. (A'lam, 6/254). Daha önce de anlatıldığı gibi ruhların kadimliğini söylemek, inanmak icmaa aykırı açık bir küfürdür.

155) En'am: 102, Zümer: 62

156) Batıldır. Aslı yoktur. Kaldı ki Hz. Peygamberin şu kavline de aykırıdır: "Mübarek ve yüce Allah, önce kalemi yarattı. Sonra yaz dedi. Bu andan itibaren olacak olanları kıyamete dek hepsi için geçerli oldu (yazdı)." Ahmed (müsned), 5/317, isnadında Eyup b. Ziyad Humsî var ki, İbn Hibban dışında kimse sika görmemiştir. Ancak bir cemaat ondan rivayet etmiş. Bk. Hafız: (Ta'cilu'l-Menfaa; s: 34). Dileriz hadis hasendir. Bk. Elbani, Akidetu't-Tahaviye Taliki, s: 294-295.

157) Buhari, Hz. Aişe'den muallak olacak. (3336). Ahmed, Müsned: 2/295, 527. Müslim: 2638. Ebu Davud: 4834.

158) Fetin: 4

159) Bak. Taberî, (Tefsir: 1/1/174). İbn Ebu Hatim. Bk. İbn Kesir: 1/919 Ebu Nuaym. (Sıfatu'l-Cenne): 124, (Tarafımdan tahkiki yapıldı. Burada A'meş'in tedlisi vardır. Anane ile zikretmiştir.

160) Tâhâ: 110

161) En'am: 103

162) İsrâ: 85

163) Sahihtir. Daha önce geçti.

164) Hadis sahihtir. Tahrici önceki sayfalarda geçti.

165) Bu lafızla asılsızdır. Nitekim Sehavî, şeyhi İbn Hacer ve başkaları da kesinlikle belirtmişlerdir. Hadisin sahih şekli şöyledir: "adem henüz Ruh ile cesed arasında iken peygamber olarak yazılmışım." Ahmed, 5/59. Başkaları da sahih isnadla rivayet etmişlerdir. Hafız Sahavî'nin: "el-Feteva el-Hadisiyye" kitabını tahkik ederek geniş bilgi sundum. Bk. Agk. 44.

166) İbn Arabî'nin yazma olarak: "Şakku'l-Ceyb fî İlmi'l-Ğayb) adıyla bin eseri var. Kitabı gördüm. 25 varaktan ibarettir. Burada İbn Arabî'nin cehaleti açıkça görülüyor. Burada bir çok uydurma ve asılsız hadislere yer veriyor. İşte bir örneği: "Allah'ın ilk yarattığı akıl oldu." Yine: "Allah'ın ilk yarattığı benim nurumdur." Ve: "İlimden öylesi varki gizli hazine gibidir." İşte bunlarla vahdet-i vücut inancını sarahatla ifade etmesi yanında sayılamayacak kadar çok olan başkaca hurafeleri ve batıllarda var. Allah'tan korunma ve selamet isteriz.

167) Hz. İsa (a.s.) peygamberdir. Yere inince Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ümmeti olacak, İslâm şeriatıyla hüküm verecektir.

168) Bu batıldır. Delilden yoksundur. Bir de zaten yalan bir hadis bulunmaktadır. Burada: "Ey Câbir, Allah'ın ilk yarattığı peygamberinin nurudur." Bk. Aclunî, Keşful Hafa: "828". Abdurrezzak'a nisbet olunmaktadır. Hadis uzuncadır. Uydurma olduğu açıkça görülmektedir.

169) Sahihtir. Hz. Aişe'den gelmiştir. Bk. Müslim: 2363.

170) Bk. Müslim, Zeyd b. Erkam'dan (2722).

171) Zayıftır. Bezzar (müsnedi ve zavaidi: 1983). Heytemî, İbn Hibban ve başkası sika görmüş Ruh b. Selame'yi. Ancak birçokları zayıf görmüşlerdir. Mecmau'z-Zevaid (10/264, 402). Elbani, Tahavi Taliki, s: 573-575. Bk. Benim ihya tahkikim, 137.

172) Rûm: 7

173) Zayıftır. Daha önce geçti.

174) İbn Arabî peygamberlerle alay edip dururken veli denmesini anlayamıyorum. Allah'ım sana sığınırım.

175) Saffat: 102

176) Saffat: 105

177) Kehf: 110

178) Nisâ: 43

179) Bakara: 26

180) Mü'minun: 53, Rûm: 32

181) Tüm bu kitaplarda Hz. Peygamberin yoluna uygun şeyler olduğu gibi aykırı şeyler de var. En doğrusu Peygambere uymak, bid'atlardan kaçmaktır. Zehebi, İbn Arabî'nin hal tercemesinin sonunda (el-Mizan: 3/660) da şöyle der: "Allah'a yemin ederim ki, Kur'ân'dan Bakara Sûresi'nden başka bir şey bilmeksizin, sadece bununla namaz kılıp, Allah'a, ahiret gününe iman edip, bunun dışında ilimden hiç bir şey öğrenmeyip cahil olarak öküzün ardında bir müslüman gibi yaşamak benim için daha hayırlıdır. Bu gibi irfanla, hakikatlar neyime, yüz kitap okumaktan 100 tür halvette bulunup amel etmekten anlattığım gibi cahil bir hayat çok daha hayırlıdır.

182) Maide: 37

183) Bakara: 10

184) Fatır: 36

185) Nebe': 30

186) Nisâ: 56

187) Tâhâ: 74

188) Nisâ: 115

189) Bu hadis mevzudur. İbn Adiyy, Kamil adlı eserinde (5/1863) tahricetmiş, Enes'ten şu lafızla aktarmıştır: "Cehennem için kesinlikle öyle bir gün gelecektir ki, kapıları kapanacak, içinde tek bir Muhammed ümmeti bulunmayacaktır." Ravilerinden Ala b. Zeyd var ki, çok hadis uydurandır. Bak. el-Mîzan: 3/99-100). Ayrıca Ebu Ümame hadisinden de rivayet olunmuş, Hatîb bunu "Tarih-i Bağdat"ta tahric etmiştir, (9/122). İbn Cevzî'de, Mevzuat'ta, 3/268'de tahric etmiştir. Hadiste Cafer b. Zübeyr var ki, oldukça uydurmacıdır. Ayrıca Abdullah b. Mis'ar b. Küdam var, bu da metruk'tur. Bak. "el-Mîzan: 1/406). Zehebî de diyor ki, bu haber batıldır. Bak. "el-Mizan: 2/502).

190) Bu, sened açısından zayıf olmakla birlikte, mana yönünden de batıldır. Abd b. Humeyd (veya Hamîd) bunu tefsirinde tahric etmiştir. Nitekim "Hadî'l-Ervah" adlı eserde de böyledir. Bak., s: 349. Bunun illeti yani tenkid noktası ise, Hasan Basrî ile Hz. Ömer arasındaki inkita'dır, kesiklik. İbn Kayyım (rh.), aslında herhangi bir dayanağı bulunmayan bu ifadeyi takviyeye çalışmaktadır. Böylece, cehennem ateşinin faniliğini savunanları kurtarmak istemektedir! Oysaki bu, batıl bir sözdür, ayetlere ve sahih aynı zamanda sarih (açık) hadislere aykırıdır. Çünkü bunlarda cehennemin ebedîliği ve cehennem ehlinin de sürekli kalacağı belirtilmiştir. Bu konu için bak, San'anî: "Ref'ul-Estar, Li İbtal'i Edilleti'l-Kailîne bi Fenainnar."

191) Ahzab: 65

192) Mâide: 37

193) Şûra: 23

194) Kasas: 38

195) Nâziat: 24

196) Mü'min-Ğafir: 85

197) Nisâ: 18

198) Nisâ: 159

199) Sa’d: 74

200) Zayıftır. Çünkü Ebu Halid Dalanî vardır. Kendisi doğru olmakla birlikte çok yanılandır. Müdlistir. Anane yoluyla rivayet etmiştir. Bk. Takrîb, s: 403.

201) Bu, önceki sayfalarda geçmişti. Bu ibare Konya’da Mevlana türbesinde levha halinde bulunmaktadır.

202) Hadis sahihtir. Önceki sayfalarda tahirci geçmişti.

203) Hadis, Hasen bir hadistir. Önceki sayfalarda tahrici geçmişti.

204) Bu zat Mesud b. Ömer Taftazanî’dir. Arapça, Beyan ve Mantıkta sayılı imamlardandır. En önemli kitapları; Akaidi Nesefiye şerhi, Makasıdu’t-Tâlibîn şerhi vb. gibi. (A’lâm, 8/113-114). İbn Arabî’ye nefis reddiye yazmıştır, onu küfür ve zındıklıkla damgalamıştır, acaba düşünebilen biri var mı? Ben bu türdeki risalesini gördüm. 28 varak’tan ibaret büyük boydadır. Rabbimin izniyle tahrici bana nasip oldu. Böylece onun (İbn Arabî’nin veliliğine inananlar, onun düştüğü tehlikeden korunmuş olurlar dilerim.)

205) Allah’a yemin ederim ki bu, böyle değildir. Ancak Kur’ân ve hadis tüm ilimlerin özü, zübdesi ve kaynağıdır. Tasavvuf ise, bunda bazı gerçeklerde yer almaktadır. Çünkü Kur’ân ve hadis kaynağından yararlanmaktadır. Bunun dışında kalanlarsa tümüyle şeytanın karmasındandır. Bk. İbnu’l-Cevzî, Telbîsu İblîs: 160-384.

206) Suyutî’nin: “Tenbihu’l-Ğabî fî Tahtieti İbn Arabî” adıyla yazma bir risalesi vardır. Yaklaşık 7 varaktır. Bu eseriyle Burhan el-Bukaî’nin: “Tenbihu’l-Ğabî ila Tekfiri İbn Arabî” kitabına cevap vermektedir. Matbudur. Abdurrahman Vekil tahkik etmiştir. Keşke yapmaz olaydı. Böylece İbn Arabî’nin sözlerinin tevili kapısını açmıştır. Çoğu kez, asılsız delillere dayanarak güya İbn Arabî’nin eserlerine sokuşturmalar ve iftiralar yapıldığını ileri sürmüştür. Ancak Kostantaniyye (İstanbul)’da Fatih Sultan Mehmet Cami İmam Hatibi Şeyh İbrahim b. Muhammed Halebî değerli risalesi olan: “Tesfîhu’l-Ğâbî fî Tenzihi İbn Arabî” risalesiyle cevaplamıştır. Eser yazmadır. 12 varaktan ibarettir. H. 945 yılında yazılmıştır. Allah baskısını nasip eylesin.

207) Zehebî, “Siyeru A’laminübela” (23/49) da der ki: “Ben de derim ki: Eğer Muhiddin Arabî sözlerinden vazgeçmişse, ölmezden önce bunu yapmışsa, kurtulmuştur...”

208) İslâm dininde makamlar, fena, her şeyde Allah’ın zatına şahit olmak gibi bir şey yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) İsra gecesinde Rabbini görmedi. Bize onu dünyada görmeyeceğimizi bildirmiştir. Acaba bu sofiler Hz. Muhammed (s.a.v.)’den daha mı hayırlıdırlar, yoksa apaçak bir sapıklıkta mıdırlar? Kuşkusuz onlar sapıklık içindedirler. Bk. Medaricu’s-Sâlikîn: (1/148-166)

209) Bu, gibilerine hicablı denemez, ancak hakka ve doğruya dönmeleri halinde, kendileri için söylenecek şey, bunlar mazurdurlar. Nitekim fetvalarında İbn Teymiye de böyle demektedir.

210) Bu sofilerle ilgili bir terimdir. İslâm’da bununla ilgili bir delil yoktur. Ancak bir takım uydurma hadisler ve muhtelif hakiyâler vardır. İşte aşağıdaki hadise dikkat et.

211) İtimada değer hadis kaynaklarında bunun bir aslı ve dayanağı yoktur. Galip zanna göre bu, sofiyenin uydurmalarındandır.

212) Sahihtir. Bk. Müslim: 2702

213) A. Karî’nin buna “Arif” demesine gerçekten şaşılır. Bu zat ittihadiyenin önde gelenlerindendir. Adı Ömer b. Ali’dir. Bk. İbn Hacer: “Lisanu’l-Mîzan: 4/317-319” şirinden sözler aktarmıştır:

Onun için namazlarım vardır makamda orada onun benim için namaz kıldığına şahit olurum.

Bukaî demiştir ki: “Alimlerin kendisine küfrü nisbet etmeleri manevî tevatür derecesine gelmiştir. Bak. “Tehbîhu’l-Ğabî” Zeylinde “Tahzîru’l-İ bad min Ehli’l-İnad Bibidatilittihad.” s. 217.

214) Muhammed: 38

215) Hadid: 4

216) Fussilet: 54

217) Burada kendisinden ilim kasdolunan kurb (yakınlık)'tan amaç, ayetin gelişinden ortaya çıkan gerçektir: "Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona ne fısıldadığını biliriz." (Kaf: 50/16) Bk. "Ekavîlussikât, s: 98-99."

218) Evhadî, bir vahdetci olabilir. İşte bu, sofiyenin saçmalıklarındandır. Böylecü dünya hayatında gayretleri boşunadır, fakat kendileri iyi yaptıklarını sanırlar. Karî'nin, burada "makam" adını kullanmasına bir anlam veremiyorum. Eğer İslâm'da makamlar varsa.

219) İsrâ: 84

220) Sahihtir. Buharî: 1362. Müslim: 2647. Hz. Ali rivayet etmiş, rivayetler farklıdır. Heytemî, el-Mecmu', 7/194. Sahabeden bir cemaat rivayet etmiştir. Kuşkusuz hadiste yer alan fazlalık sahihtir.

221) Allah, ilmiyle, ihatasıyla ve kudretiyle tüm yaratıklarıyladır.

222) Bu, sofiler katında muteberdir. Fakat hidayet önderleri olan imamlar ise, şöyle demişlerdir:"Onların altınla yazılacağını söyledikleri kelimeler ha! Ebu Zur'a'ya, Harisî Muhasibi hakkında sorulmuş ve kendisine yazılarak sorulmuştur. Bunun üzerine sorana demiştir ki: "Özellikle seni bu tip kitaplardan menederim, uzak durmanı salık veririm. Bunlar bir takım bid'at ve sapıklıklar içeren kitaplardır. Sana hadise sarılmanı tavsiye ederim. Burada seni hiçbir şeye muhtaç bırakmayacak şeyleri bulacaksın. Kendisine: "Bu kitaplarda ibret alınacak şeyler var? denince" demiştir ki, size Süfyan Sevrî'nin, Malik'in ve Evzaî'nin tasnifleri ulaşmıştır. Bunlar bu kitapları tehlikeli, sakıncalı, vesvese verenler arasında göstermişlerdir. Halk ne de çabuk ibd'atlere koşmaktadır."

İmam Zehebî de bu hikayeye şu sözlerini eklemektedir: "Haris gibileri de bir tehlike mi, eğerEbu Zur'a muteahhirinden olanların kitaplarını görebilseydi, Ebu Talib Mekkî'nin "Kut"u gibi, ne diyecekti? "Kût" gibisi de bir yana, İbn Cehdamın "Behcetu'l-Esrarını" görseydi, Sülemî'nin "Hakaiku't-Tefsîr"ini görseydi, herhalde aklı başından uçar giderdi. Eğer Ebu Hamid Tusî'nin bu konuya ilişkin tasniflerini görseydi, ihyada var olan mevzuatla ilgili olanlarını görseydi. Abdulkadir Geylanî'nin "Ğunye"sini, İbn Arabî'nin Fusus ve Futuhat eserlerini görseydi acaba ne yapardı?" (Mizanu'l-I'tidal: 1/431)

Ben de derim ki ya Rabbanî'nin mektubatının, tarikatle ilgili Nakşibendiye'nin "el-Risaletu'l-Kudsiye"sini görseydi ne yapardı ki? Aman Allahım! Ey İslâm velileri ve ehli. Allah'ım sana kavuşacağımız güne dek bizi koru.

223) Fatır: 12

224) Rahman: 19-20

225) Bakara: 42

226) Târık: 5-6

227) Saffat: 166

228) Bakara: 30

229) Hadis sahihtir. Hadiste: "Kim günde yüz kez 'Sübhanellahi ve bi hamdihi" derse, denizdeki köpük misali hataları olsa da silinir (bağışlanır)." Bk. Buharî, 6405. Müslim 2691. Hadisi Ebû Hureyre rivayet etmiştir.

230) Şûrâ: 11

231) Şûrâ: 11

232) İşi Allah'a havale etmek "Tefviz" cumhuru selefin görüşü değildir. Hatta o ilk altın çağda, "Bugünkü anlamda sıfatlar konusunda konuşmaktan geri durmak ve susmak" manasıyla biliyor değillerdi. Bunun kanıtı da imamların ilgili görüşleridir. Çünkü imamlar sıfatların tefvizi konusunda tefrik (farklı) anlamda görüşler ileri sürmüşlerdir. Yani sıfatların keyfiyeti ve teşbihi noktasında farklı görüşler belirtmişlerdir. Kimisi de müteşabih olmaları nedeniyle, görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Nitekim İmam Malik: "İstiva bilinmeyen bir şey olmadığı gibi, keyfiyeti bilinemez. Buna iman vaciptir. Bununla ilgili soru sormak bid'attir." Bk. Ebu Nuaym, "Hilyetu'l-Evliya, 6/325). Beyhakî, "el-Esmau ve's-Sıfat": 515-516, Lalkaî, "Şerhu İtikadi Ehlissünneti Ve'l-İcmai, 3/398), Darimî, "er-Raddu Alel Cehmiyye, 33), Zehebî de: "İşte bu, Malik'ten sabit olan bir gerçektir" diyor. Bk. Ali el-Ğaffar, "el-Uluvv, 107".

233) Bk. Ebu Hasan Eşarî, "el-İbane, s: 107". Bu eser, ömrünün sonlarına doğru, Selef mezhebi (düşüncesi) doğrultusunda yazdığı eseridir. Burada herhangi bir tevil ya da yoruma gitmeksizin, "İstiva" sıfatını ele almıştır.

234) Hadid: 4

235) Sofiye Şeyhlerinden Ahmed b. İsa Bağdadî'dir. Bk. Zehebî, "Siyerunnebelâ: 13/419-422). Der ki: "Denilmiştir ki: İlk kez "Fena ve Beka" konusunda söz eden kişidir. Nice hayır olması amacıyla söylenen sözler var ki, sonuçta büyük yanlışlara neden olmuştur. Dolayısıyla her ittihadçı ve sapık buna yapışarak teşebbüsünü gerçekleştirmiştir."

236) Hadid: 3

237) Hadis sahihtir. Bk. Buharî: 796. Müslim: 409.

238) Ahzab: 56

239) Şu lafızla hadis sahihtir: "Doğrusu Allah, Hakkı Hz. Ömer'in dili ve kalbi üzere (kılmıştır) gerçekleşmiştir." Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/53, 95, 401 Tirmizî, İbn Ömer'den, H: 3682. Hadis Hasendir demiştir, doğrusu hadis sahihtir. Ayrıca Ahmed yoluyla hadisin gelen iki tariki daha vardır, biri ötekini takviye etmektedir. Ahmed, 5/165, 177. Ebu Zer'den şu lafızla: "Allah hakkı... koymuştur." Senedi zayıftır. Yine Ebu Hureyre, Bilal ve başkaları da rivayet etmişlerdir. Fakat burada geçtiği lafızlarla sabit olan bir rivayetini tesbit edemedim.

240) En'am: 124

241) Zümer: 3

242) Yunus: 18

243) Maide: 17

244) Nisâ: 46, Mâide: 13

245) Mü'minun: 3

246) Sahihtir. Bk. Tirmizî, hem mevsul ve hem mürsel olarak rivayet etmiş, mürseli tercih etmiştir. Doğrusu, isnadı Hasen olanı Mevsul olanıdır. Mürsel ile güçlenerek sahihlik kazanmıştır. (2317-2318).

247) Sahihtir. Temim Darî'den Müslim tahric etmiştir, (55).

248) Nuh: 22

249) Nuh: 23

250) Al-i İmran: 54

251) A'raf: 99

252) Burada şu ayete işaret olunmaktadır: "Nitekim günahları yüzünden suda boğulmuşlardı. Sonra da ateşe atılacaklar, Allah'tan başka yardımcı bulamayacaklardır." (Nuh: 71/25)

253) İsrâ 72

254) En'am: 28

255) Zümer: 47

256) Kaf: 22

257) İtimada değer hadis kitaplarında bunun var olan bir aslına rastlayamadım.

258) En'am: 14

259) Bakara: 115

260) Sahih bir hadistir. Bk. Buharî: 7405, 7505 ve 7537. Müslim: 2675.

261) Mevzudur, asılsızdır. Bizzat A. Karî'nin kendisi, "el-Mevduatu'l-Kebîr, s: 82" de bunu söylemektedir. Bk. Sehavî, "el-Makasidu'l-Hasene: 776", Zerkeşî, İbn Teymiyye, "Ahadisu'l-Kussas", s: 69).

Şayet bu sahih ise, bu takdirde İ. Teymiye, Sehavî ve daha başkalarının da ifade buyurdukları gibi manası: "Kalb iman evidir ki, Allah'a imanı, marifeti ve muhabbeti içerir."

262) Mevzudur, merfu olarak bir asla dayanmamaktadır. Vehb b. Münebbih'in sözünden rivayet olunmuştur. Ahmed b. Hanbel, "Zühd, s: 181"de tahric etmiştir. Ben, "İhya'da yer alan mevzu hadisler" adlı tahkikimde, 137 rakamıyla üzerinde durdum ve: "A. Karî'nin bunu kudsî hadis diye kesin belirtmesine de şaşırdım. Çünkü kendisi, "el-Mevduatu'l-Kebîr" eserinde, s: 106'da mevzu olarak belirtmiştir" diye de belirtmek isterim.

263) Ahzab: 72

264) Hûd: 118-119

265) İlham, teşri kaynaklarından bir kaynak değildir. Çünkü masum değildir. Aksine Kitap ve Sünnet ile tartılmayınca, takdir edilmeyince, sapıklıklara, bozuk hayallere sapmaya neden olabilir.

266) Yazar, burada güzel bir davranış sergilemekte, böylece isnadların sıhhatinin zaruretine işaret etmiş bulunmaktadır.

267) Mü'minun: 53, Zümer: 32

268) Bakara: 60, A'raf: 160

269) Rahman: 29

270) Nisa: 56

271) Burada şiddetli bir sıkıntı vardır. Çünkü bu doğru sözlerden değildir.

272) İşte bu, açık-seçik bir küfürdür. Bunun için tevil ya da yorum kapılarını açmaya gerek yoktur. Çünkü her zındık ve hulul inancına sahip kimse bu kapıdan içeri girmek ister.

273) Mâide: 72

274) Hadis zayıftır. Bk. Ebu Davud, 5130, Ahmed b. Hanbel: 5/194, 6/450. Senedinde Ebu Bekir b. Ebu Meryem var ki, zayıftır. Takrîb: 396, Hafız Irakî, İhya hadislerini tahriç kitabında kesin olarak isnadının da zayıf olduğunu belirtiyor.

275) Mücadele: 7

276) Hadid: 4

277) Mücadele: 7

278) Nahl: 51

279) Hadid: 4

280) Câsiye: 23

281) Ben de diyorum ki: "Burada küfrü gerçekten açıkça ortadadır. Çünkü şöyle: "Ta ki tüm şekil ve suretlerde ibadet olununcaya dek" demektedir.

282) Şuârâ: 29

283) Şuârâ: 30-31

284) Nâziat: 24

285) Tâhâ: 72

286) Burada sözkonusu Akşemseddîn, Şemseddin Tebrizî değildir. Ş. Tebrîzî, Mevlanâ C. Rûmî'nin şeyhidir. O, Mevlana'yı da kendisi gibi batıla sapıncaya kadar uğraşıp doğrudan saptırandır. La havle vela kuvvete illabillahilaliyyilazîm.

Ş. Tebrizî'nin kabri Konya'da bulunmaktadır. Üzerine bir cami inşa edilmiştir. Allah'ım! Müslümanları hidayette kıl, onları şirke ve bid'atlere düşmekten sen koru.

287) Gazzalî'ye Allah rahmet eylesin. Bu satırların yazarının, İhya hadisleriyle ilgili bir tahkiki bulunmaktadır. Bu da Süveyd Irakî'nin topladığıdır. Süveydî'nin tahkikinde ele alamayıp, gözden kaçırdıklarını büyük bir mecmuada toplayıp bir araya getirdim. Allah'tan beni ve müslüman kardeşlerimi bundan yararlandırmasını isterim ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yalan konusunda toz kondurulmamış olsun.

288) Sabit olduğuna göre, Deccal'in iki karşı arasında (KFR) yani kafir yazılı olacakmış, bunu, inanan her müslüman okuma yazması olsun-olmasın okuyacakmış. (Bk. Müslim: 2934 '105').

289) Burada Suhreverdî'yi Şeyhu'l-İslâm olarak tanıtması bir cinayettir. Çünkü zındıkla, sıfatları inkarla itham olunmuştur, felsefî mezhebcilikle tanınmıştır. Alimler, öldürülmesine fetva vermişler, H. 587'de öldürülmüştür. bk. Siyeru A'lami'n-Nübelâ: 21/207-211.

290) Fatır: 12

291) Bk. Hafız Ebu Zur'a'nın sözü; s: 99-100.

292) Yâsin: 58

293) Aynı şekilde bunlara göre, sofiyenin isnadlarının doğruluğu sözkonusu değildir. Ki bunlar bunun Hz. Ebu Bekir ya da Hz. Ali veya diğer sahabeye ulaştığını savunmaktalar. -Allah kendilerinden razı olsun sahabenin-.

294) Batıldır, asılsızdır. İtimada değer kaynaklarda bir temele dayanmamaktadır.

295) Bu, münafıkların lideri Abdullah b. Übeyy b. Selul'dur. Bk. Buharî: 4672, Müslim: 2773, 2774.

296) Zehebî "doğrudur", bazı tasnifleri ve tasavvufu hakkında söz söyleyenler olmuştur" der. Zehebî daha sonra Ebu Zur'a er-Razî'nin sözünü aktarır. Ebu Zur'a'ya Haris ve kitapları hakkında sorulunca demiş ki: "Bu kitaplardan uzak durmanı isterim. Bunlar bid'at ve sapıklıklarla doludur. Hadise sarıl. Burada istediğini bulursun." Bu kitaplarda ibret veren şeyler var, denince, "Allah'ın kitabında kendisi için ibret alınacak şey bulamayan bir kimseye bu kitaplar hiç gerekli değildir. Nitekim Süfyan, Malik ve Evzaî gibi imamlar, bu kitapların sakıncalı olduklarını belirtmişlerdir. İnsanlar ne çok da bid'atlere koşmaktalar. (Mizanu'l-İtidal: 1/430-431).

Ben derim ki: "Tümüyle bunu aktardım ki, mektubat ve benzeri kitaplarla ilgisi bulunanların, tasavvufî kaynaklarla ilgilenenlerin, Ebu Zur'a'nın sözünü öğrensinler. Aksine bu eserlerde birçok uydurma hadisler yer almaktadır. Böylece Ebu Zur'a'nın geçen ifadelerinden bu gerçekler anlaşılmalıdır."

297) Bunların ve benzerlerinin tevillerini, kendilerinden sonra böyle yanlış bir kapının açılmaması için kabul etmeyiz.

298) Aksine, Zehebî, Hallac'ın hal tercemesinde, çağının fakihlerince katlinde ve idamında icma yapılmıştır. Sonra der ki, ölümü anında tevbe ettiği görülmüştür. Onun gönlünü Allah bilir. Fakat sözü küfrün kendisidir. Bk. Siyeru A'laminnübelâ: 14/331, 351. Bistamî'ye gelince, ondan da benzer küfürler rivayet olunmuştur. Onun da içini Allah bilir. Biz, Kitap ve Sünnete aykırı olarak kasden davranmak isteyenlerden Allah'a sığınırız. Bk. Mîzanu'l-İtidal: 2/346-347.

299) Bundan öncekisi bir tevildir. Bu kapıyı açmak caiz değildir. Bid'atlerdendir. İmamlar bu konuda uyarıda bulunmuşlardır. Bk. Ebu Zur'a'nın konuyla ilgili önceki sayfada geçen ifadesi (dipnot). Ayrıca ilimler örfî ve sofî diye bölümlere ayrılmaz.

300) Kuşeyrî, Abdurrahim b. Abdülkerim b. Hevazin'dir. Sofî müfessirdir, kelamcı ve nahiv bilginidir. Zehebî hakkında der ki: "Hacce gitmiş, Bağdat'ta vaazda bulunmuş, Eş'ariler konusunda taassupta ileri gitmiş, Hanbeliler'den kaçınmayı, uzak durmayı istemiştir. Bundan ötürü fitne çıkmıştır.... bk. Siyeru A'laminnübelâ: 19/424-425.

301) Bakara: 6

302) Bu zat Ali b. İsmail b. Yusuf'tur. Şafiî fıkıhçısıdır. Dimyatî'den, İbnu'l-Kayyım'dan ve İbn Dakik Îd'den ders dinlemiştir. İbn Teymiye'ye karşı son derece saygılıydı. İbn Teymiye'nin hatalı kabul edildiği ve öyle gördüğü bir takım şeyleri kabul etmekle birlikte onu savunmuştur. Bk. ed-Düreru'l-Kamine, 3/24-28.

303) Bu konuda size gelince, biz buna kesinlikle inanmaktayız. Çünkü kitapları şöhret bulmuş ve ona nisbette de aynı şöhreti taşımaktalar.

304) El insaf. Gerçi biz, kesinlikle İbn Arabî'nin nasıl öldüğünü bilemiyoruz ama, bildiğimiz bir şey var. Kitapları onun küfrüne şahittir. O vefatına dek bunlardan rücu etmemiştir.

305) Bakara: 6

306) Bakara: 6

307) Bu zat Abdülhak b. İbrahim b. Muhammed b. Nasr b. Seb'în İşbilî'dir. Vahdeti vücutcuların büyüklerinden bir filozoftur. Açıkça küfrü gerektiren sözleri vardır. Örneğin: "Kesinlikle İbn Ebu Kebşe -Bununla Hz. Peygamberi kasdetmektedir- kendi adına yalan söylemiştir, çünkü: "Benden sonra peygamber gelmeyecek" diye buyurmuştur. Eğer bu tür küfürleri üzere ölmüşlerse Allah ona ve benzerlerine lanet etsin! Bk. Lisanu'l-Mîzan: 3/392. A'lam: 4/51.

308) Burada farklı bir nüshasının dipnotunda bir ilave vardır. Kitabın nasihi bunu, Burhan Bukaî'ye ait olan "Tenbîhu'l-Ğabiyy" eserinden alıntılamıştır. Bu da mübahele yani lanetleşme konusuyla ilgilidir. Burada şu ifade yer almaktadır: "Adam sabaha girmeden öldü. Yıl Zilkade ayının 97. yılıydı. Mubahele Ramazan ayında olmuştu. Ben de mübahele anında bulunanları tanıttım. Mübahele sırasında kimin batıl olduğunu, üzerinde bir yıl geçmeden öğrendim. Allah'a hamdolsun ki, onun şerrinden kurtuldum, tuzağına düşmekten de güvencede oldum."

309) Bk. Buharî: 2092. Müslim: 2041

310) İşte bu yüzden -Allah'a hamdolsun ki- bu görevi üstlendim. Kitabın tahkikini ve talikini yaptım. Bundan dolayı Türkçe'ye çevirilmesini istedim. Çünkü bir takım Türkler İbn Arabî'nin velayetine ve ona tabi olanların da doğruluğuna inanmaktalar. Kuşkusuz, bu konuda onlar için Suyutî ve emsali gibi selefler de vardır. Ancak Suyutî (r.) hakkında iyi niyetliyim. Zira onun İbn Arabî'yi yeren, onun gibi vahdetçileri uygun görmeyen bir yazısını, "el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân" (2/244) adlı eserinde gördüm. Burada diyor ki:

"Mülhidin yâni dinsizin dinsizliğinden sorulmaz, küfrü araştırılmaz. Allah'ın ayetlerini inkar ve Allah'a, kimsenin söylemediği iftirayı yakıştıranlar gibi. Küfürlerine hükmolunur. Meselâ bir takımının: "Bu, ancak senin fitnendir" ayetinde: "Kullara Rablerinden daha zararlısı olmamıştır" türünden saçmalıklar sergileyenler. Yine bu kişinin Hz. Musa'nın sihirbazlarıyla ilgili söyledikleri ifadeler. Olur ki, Suyutî önceleri İbn Arabî hakkında iyi niyet sahibiydi. Daha sonra gerçeği öğrenince, işte bu nefis ibareyi yazmış oldu. Dolayısıyla Suyutî gibi önceleri onun durumunu bilmeyip de kendisi hakkında iyi niyet besleyen bir hayli kimseler vardır. Sırf Suyutî'yi taklid etmeyi yeğlemişler, daha sonra da gerçek ortaya çıkınca, tevbe etmiş, velayetini de kabul etmemiştir.

Allah'ım sana hamd ile seni tenzih ederim. Senden başka ilah olmadığına tanıklık ederim. Senden mağfiret diler, sana tevbe ederim.

311) Saffat: 180-182

312) Burada yine farklı nüshada bir ilave bulunmaktadır ve şöyledir: "Molla Cami'nin, bazı ariflerinin büyüklerinden naklederek "Silsiletu'z-Zeheb" adlı eserde belirttiği ve: "Lâ İlâle İllallah'ın" manası olarak sorduğu, O'ndan başka ilah olarak çağrılan bir şey değildir" ifadesi doğru değildir. Aksine bu, apaçık bir küfürdür. Bu, ayniliği savunan vahdet-i vücutcuların ve bu fırkaların meşrebine göredir. Yoksa şuhud mertebelerin erbabı olanlar değil. Nitekim bu konuyu başlı başına bir risalede: "et-Tecrîd fî İ'rabi Kelimeti't-Tevhîd" adıyla açıkladım."